

A polgári törvénykönyvek és a jogbiztonság

I.

A polgári törvénykönyvek jogbiztonságot érintő, bevett, konvergens megoldásairól, a kódex- és a precedensjog

Az európai kontinentális Ptk.-k és jogbiztonságot szavataló egyező alapelveik. Habár a XIX. és XX. századi európai, klasszikus kontinentális nemzeti polgári törvénykönyvek (francia Code civil, 1804, osztrák Általános Polgári törvénykönyv, ABGB, 1811, német Polgári Törvénykönyv, BGB, 1896, svájci Kötelmi törvénykönyv, OR 1881, 1911 és Polgári Törvénykönyv, 1907, magyar 1928. évi Magánjogi Törvénykönyv Javaslat, olasz Polgári törvénykönyv, Codice civile, 1942, stb.) hatályba lépésükkel, egészükben járultak hozzá, többek között, a jogforgalom biztonságához. E tanulmány vizsgálatának tárgyát ezekből a kódexekből csupán azok a kodifikációs elméletben és a polgári jogi komparativisztikában elfogadott konvergens (megegyező) jogintézmények képezik, amelyek a tendenciális jogfejlődést figyelembe véve,¹a jogbiztonságot szolgálják. A Ptk.-k a múlt és a jelen tapasztalatai alapján szabályozzák a polgári jogi (személyi jogi, családi jogi, dologi jogi, kötelmi

* Prof Dr. Szalma József, DSc (MTA), akadémikus, A Vajdasági Tudományos és Művészeti Akadémia rendes tagja, egyetemi tanár, emeritus, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest

¹ Ld. MEZEY B. (szerk.), BELIZNAY K., HORVÁTH A., KABÓDI Cs., LŐRINCZ J., MÁTHÉ G., MEZEY B., POMOGYI L., RÉVÉSZ T. M., ZLINSZKYJ. (szerzők) (1997): *Magyar jogtörténet*, Budapest, 65–191. (A magyar magánjog története c. fejezet). (Szerk.) BADÓ A., BENCZE M., BÓKA J., MEZEI P., szerzők: BADÓ A., BARTHA I., BENCZE M., BÓKA J., FEKETE B., HEKA L., MEZEY P., PAKSY M., RADICS O., VISEGRÁDY A. (2012): *A Jogrendszer világa*. Fiatal, tehetséges kutatók megkísérelték vázolni az összehasonlító jogtudományának alakulását, 6–18.; az angol (common law), 55–70.; Amerikai Egyesült Államok, 7–11.; német (129–151.), francia, 112–128.; Közép-kelet Európa (152–167.); jogrendjeinek néhol túl sommás, de mégis figyelemre méltó, bemutatását, figyelemmel a történeti fejlődésmenetre. A magyar polgári jog szabályozásának fejlődésmentéről, ld. MEDNYHÁRD A. (szerk.) JAKAB A. – MENYHÁRD A. (2015): *A polgári jog tudománya Magyarországon*, in: *A jogtudománya*, Budapest, 218–269.; Ld. továbbá, SZALMA J. (szerk. MÁTÉ G. – MEZEY B.) (2001): *Parlament und Zivilgesetzgebung in Ungarn Ständeversammlungen bis zum parlamentarischen Regierungssystem in Ungarn*, Studien zum Parlamentarismusgeschichte, Budapest, 121., 145.

jogi és öröklési jogi) kapcsolatokat, ám alkalmazásukra, a jogbiztonság és a jogfolytonosság megőrzése céljából, a hatályba lépést követően, a jövőben létrejövő jogviszonyokra nézve kerülhetett sor. A kódexek e „paradoxona”, mármint az, hogy a múlt és jelen tapasztalataira tekintettel jövőbe nézőek, a jövő jogviszonyait kell szabályozzák, megkövetelték az alapos előkészítést és összehasonlító jogi elemzést. Ami szükséges, különösképpen a jogbiztonságot szolgáló konvergens jogintézmények tekintetében, nemcsak a szabályozás, kódexalkotás, hanem a jogalkalmazás szempontjából is.

A magyar szokásjog kodifikálása a rendi társadalom időszakában. A precedensjog és a kódexjog konkurenciája a polgári korban. A magyar jogalkotásban a kódexjog hagyománya (**Werbőczy Tripartituma**, 1514/17)² ellenére, 1848-ig, és a törvénnyel nem szabályozott polgári jogi kapcsolatok tekintetében, főként a XIX. század során, egészen a XX. század első feléig, jogforrásként, valójában a Curiális állásponatok szolgáltak, **precedensjog** gyanánt. A **kódexjogra** való tendenciális áttérést a magyar jogalkotási történetben az *1848-as évi XV. törvény* képezte, mely előírta a polgári törvénykönyv meghozatalát, kezdetét pedig az 1861. évi Országbírói Értekezlet által meghirdetett és elfogadott *Ideiglenes Törvénykezési Intézkedések* fémjelezték. Folytatásait pedig a XIX. század második felétől kezdődően a pandekta rendszer szerinti *részcodifikációk tervezetei* (Általános rész, Hoffmann Pál, 1871, Általános rész, Győri Elek, 1880; Dologi jog, Halmossy Endre, 1882; Kötelmi jog, Apáthy István, 1882; Családi jog, – házastársi személyi és vagyoni jogviszonyok, Zsögöd Benő 1889; Családi jog – szülők és gyermekek jogviszonyai, Králik Lajos, 1892; Családi jog – Gyámság és gondnokság, Sipőcz László, 1891; Öröklési jog, Teleszky István, 1882, ennek képviselőházi szövege; 1889) készültek el. A századfordulót, a XX. század kezdetétől, a *teljes* polgári jogi kódex tervezetei fémjelezték (Magyar Általános Törvénykönyv, 1900, 1914, 1917, Magyar Magánjogi Törvénykönyv Javaslat, Mtj., 1928 március 1., Szász Béla).³ Igaz, a polgári jogi törvényhozás iránti készség megmutatkozott már a *Széchenyi István* nevével fémjelzett törvényhozásban is (1830-1844), mint a bányatörvény, a

² Ld. WERBŐCZY I. (1990): *Tripartitum*, – A dicsőséges Magyar Királyság szokásjogának hármaskönyve, Latin-magyar kétnyelvű kiadás, Budapest, BÓNIS Gy. Hármaskönyvről szóló előszavával, VII-XIII. oldal; GAZDA I. szerkesztői előszavával az új kiadáshoz, XIV-XXXIII.; CSIKY K. fordítói előszavával, XXXXIII-XL.

³Ld. pl. VÉKÁS L. (szerk.), GÁRDOSP. (szerk. munkatársa) (2013): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata*, Budapest, 15–17.

közkereseti társaságokról szóló törvény, a kisajátítási törvény, stb. A kiegyezés (1867) után, *Deák Ferenc* is a *polgári jogi kódex megalkotásának szüksége* mellett szállt síkra.⁴ A kódexjog *előnye a jogbiztonság, mert elősegíti a jogkövetést*, előre megállapítva, mi a jogszerű, mi a jogellenes. Hátránya az, hogy a jog állapotát azon a szinten tükrözi, amilyen a jogalkotás időpontjában volt. A precedensjog hátránya, hogy tartalma és rendszere nehezebben megismerhető, esetszerűségénél fogva *nehezebben követhető; előnye a rugalmasság, mert a precedens kialakításának időpontjában fennálló jogfelfogást tükrözi.*

Az új magyar Ptk. megalkotása során (1998⁵-2013) a doktrinális vitákban (Jogászegyleti Értekezletek, Kodifikáció c. folyóirat, Jogtudományi Közlöny, Magyar Jog, jogi kari tudományos akták, stb.), *nem kérdőjeleződött meg a kódexjog létjogosultsága*, többek között az előnyére szolgáló jogbiztonság és a jobb jogkövetés lehetősége miatt és egyes előnyei ellenére, nem jutott kifejezésre a precedensjog (újbóli) bevezetésének gondolata. Maradtak ugyan bizonyos fragmentumok, melyek a precedensjogi hagyományokra emlékeztetnek. A Kúria ugyanis, a hatályos bírósági törvények alapján, hozhat nemcsak konkrét, hozzá beérkező rendkívüli perorvoslat kapcsán ítéletet, de konkrét esettől függetlenül ún. alsófokú bíróságokra kötelező, *jogegységi határozatokat* is. Ezek azonban, úgy tűnik, nem jelentenek precedens jellegű külön jogforrást, s inkább minősíthetők, jellemezhetők úgy, mint a törvényi jogforrás helyes, azaz a *törvény egységes értelmezése*, az alsóbb fokú bíróságok jogalkalmazását segítő, jogegység biztosítását szolgáló, kötelező álláspont. Tehát nem minősíthetők úgy, mint a törvénytől önállósult (bírói) jogforrás, jogalkotás, amilyen a precedensjog.⁶

⁴ Ld. pl. SZALMA J. (2003): *Deák Ferenc, a jogtudós – a magyar polgári jogalkotás, köz- és magánjogi kodifikációk megalapozója, Acta facultatis politico – Juridicae Universitatis Stientiarium Budapestiensis de Rolando Eötvös nominatae*, 225/253.; u.ő, bis, *Deák Ferenc a jogtudós, Jogtudományi Közlöny*, 2004/2. sz. 45–49.

⁵ Ld. az 1050/1998 (IV.24) Korm. Határozatot mely elrendelte a új Ptk. megalkotását. Miután megmutatkozott, hogy a régi 1959. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, annak ellenére, hogy a rendszerváltástól kezdve (1988) több mint száz módosítás érte, többé, az új piacgazdálkodási követelményeknek nem felelt meg, és inkoherenssé vált. A kodifikációs Főbizottságot a koncepciótól kezdve a normatív szöveg kialakításáig, Vékás Lajos akadémikus vezette.

⁶ Ld. SZALMA J. (2012): *A precedensjogról, Jogtörténeti Szemle*, 4.sz.,34–39.; SZALMA, J. (2008): *Der Einfluss des ABGB in der Rechtsprechung des ungarischen Obersten Gerichtshofes (Curia) – Präzedenzien zum Schadenersatzrecht in der zweite Hälfte des 19. Jahrhunderts*, in: KOHL G., NESCHWARA Ch., SIMON T. (szerkesztők): *Festschrift für*

A precedens jellegű bírói jogalkotás és a törvényi jogforrás „konkurenciája” a XIX. és XX. századi magyar jogfejlődés során úgy alakult, hogy az Országgyűlés, mint törvényhozó, a átvette a legfelsőbb jogalkotói szerepet a bíróságtól, azzal, hogy ahol már volt hatályba lépő törvény (családi jog 1896, kereskedelmi jog, 1875, ingatlan-nyilvántartási jog, a XIX. sz. hetvenes évei, stb.) a precedens „kiszorult” a jogforrási rendszerből és helyét átadta a törvényi jogszabályoknak. A kuriális precedens-jog csak ott (azokra a jogviszonyokra nézve) maradt meg jogforrásként, ahol nem volt törvény (azaz amely jogviszonyok törvénnyel nem voltak szabályozva). A törvényi jogi szabályozás egy részének elmaradására elsősorban a korabeli alkotmányos helyzet és nem a kódexalkotáshoz szükséges tudományos és szakmai készség hiánya miatt került sor.

A jogbiztonságot szolgáló konvergens polgári jogi szabályok (elvek) közé sorolható, kiemelhető: (1) a Ptk.-k időbeni stabilitása, s csak kivételes változtatása; (2) a Ptk.-k jövőbeni hatálybalépésének elve és visszaható hatályuknak tilalma; (3) a korábbi törvény alapján szerzett alanyi jogok tiszteletben tartásának elve az új törvény által – a szerzett jogok doktrínája mentén; (4) a felek mellérendelésének elve a polgári jogi kapcsolatokban; (5) a személyiségi és vagyoni jogosultságok egyenrangú oldalmának elve. Ezekkel az elvekkel kapcsolatos vizsgálatunk során a hazai és jogösszehasonlító doktrína, szabályozás és jogalkalmazás fényében, külön figyelmet szentelünk a 2013. évi magyar Polgári Törvénykönyvnek és novelláris változásainak.

Wilhelm Brauner zum 65. Geburtstag – Rechtsgeschichte mit internationaler Perspektive, Wien, 671–686.; SZALMA J. (2007): *Haupttendenzen in ungarischen deliktischen Haftpflichtrecht in der zweiten Hälfte des 19. bis erste Hälfte des 20. Jahrhunderts mit besondere Berücksichtigung der österreichischen Einflüsse*, Rechtsgeschichtliche Vorträge, Jubiläumspann, No. 50., Vorschungsgruppe der ungarischen Akademie der Wissenschaften an der Lehrstuhl für ungarische Rechtsgeschichte, der Eötvös Loránd Universität in Budapest, 362–375.; SZALMA J. (2007): *Haupttendenzen in ungarischen Deliktsrecht*, in: *The legal Development in the Former Socialist Countries and the Challenges of the European Union*, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 31–335.

II. A jogváltozásról

a) A változás és a változatlanság érvei a polgári jog európai és magyar szabályozási gyakorlatában és kodifikációs doktrínájában

A változások az EU-s közösségi szabályok (aquis communautaire) hatására.⁷ A maastrichti Egyezmény (2003) létre hozta, azaz normatív szemszögből továbbfejlesztette az *egységes európai gazdasági térséget* (Binnenmarkt),⁸ a négy alapvető szabadságjog által, melyek az áru, a munkaerő, a szolgáltatások és a tőke e térségben történő szabad áramlását irányozzák elő. E gazdasági térség alatt ez az egyezmény a teljesjogú tagállamok területét érti. E gazdasági térség meghirdetett elveinek megvalósítását, működését segítette elő az EURO bevezetése, mint közösségi általános fizetési és valorizációs eszköz, az EURO zónában. Számos kísérlet történt, hogy e térség egészére nézve európai közösségi polgári jogi kodifikáció is létre jöjjön, a gazdasági térség jogforgalmának

⁷ Ld. pl. OSZTOVITS A. (szerk.) (2011): *Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés*, Károli Gáspár Református Egyetem, ÁJK, Európa Jogi és Nemzetközi Jogi Tanszék, Werbőczy sorozat, Budapest, Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata. I. Cím: belső piac, 43.; II. Cím: az áruk szabad mozgása, 44.; IV. Cím: a személyek, a szolgáltatások és a tőkeszabad mozgása, 49., stb. Ebben ld., a versenyre (kartelltilalomra, a kizárólagos piacról szóló vállalkozók közötti megállapodás tilalmára, stb.), az adózásra és a jogszabályok közelítésére vonatkozó VII. címben foglalt szabályokat, ad 67.

⁸ Ld., Vertrag zur Gründung der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft (WG – Vertrag). Az Európai gazdasági Közösségről szóló (elsődleges) Szerződés (Egyezmény), aláírására 1957. március 25-én került sor. Ld. BORHARDT, EU und EG – Vertrag, Textfassung nach dem Vertrag von Nizza, 3. Auflage, Bundesanzeiger Verlag, Köln, 2001; Az európai Gazdasági Közösségről szóló Egyezmény – Vertrag über Europäische Union (EU), Unionsvertrag, Maastricht. Ezen Egyezmény aláírására 1992. február 7-én, hatálybalépésére pedig 1993. november 1-én került sor. Ld. BORHARDT, EU und EG Vertrag, Textfassung nach dem Vertrag von Nizza, 3. Auflage, Bundesanzeiger Verlag, Köln, 2001.

elősegítését célozva. Ilyenek pl. az európai polgári jogi szerződési⁹ és kereskedelmi jogi alapelvek,¹⁰ a Gandolffi-Tervezet, a Christian Bar féle kártérítési tervezet, stb. Ezek azonban nem léptek hatályba a közösségi szabályozási szinten. Inkább szakmai jellegű minta-törvényeknek minősíthetők. A nemzetközi kereskedelmi jogi jogviták esetére, a választott-bírósági eljárásban, a felek szerződésükben azonban előfodulóan, jogválasztási jogukkal élve, előre kiköthették ezeket a szakmai kódexeket, mint mérvadó, alkalmazandó anyagi jogot. Ebben az időszakban a közösségi gazdasági térséget elősegítő szabályozásra irányuló tendenciák voltak kimutathatók azzal, hogy a csatlakozó volt szocialista országok, köztük Magyarország is, belső jogi szabályozása a szükséges jogharmonizációra és ehhez kapcsolódó jogalkalmazásra törekedtek.

A kollíziós magánjog változása. Az Európai közösségi szabályozási szinten, a polgári jogot érintően, a közösségi jog szintjén történt egy jelentős változás, a 2011 és 2016. közötti évek során, mely a magyarországi jogszabályokat is jelentősen befolyásolta, a magánjogi nemzetközi kollíziós jog területén: A Római Egyezmények (pl. Róma I,II.,III., stb.) értelmében a kollíziós magánjog kapcsoló elveinek egy része, különösképpen a szerződési és a kötelmi jog (pl. *lex loci delicti commissi*), többé nem tartozik a nemzeti szabályozási hatáskörbe, igazán nemzetközivé vált, s az EU-s közösségi jogba került. Ennek fényében változott az 1979. évi kollíziós magánjogot szabályozó törvényerejű rendeletet helyettesítő kollíziós magánjogot újraszabályozó magyar törvény. Figyelemmel kell lenni tehát a 2017. évi XIII. *nemzetközi magánjogról szóló törvényre* (NMJtv.- mely 2018. január 1.-én lépett hatályba). A NMJtv. törvényi szinten felváltotta, a hosszú időn keresztül alkalmazott vonatkozó 1979. évi 13. számú Törvényerejű Rendeletet¹¹). A NMJtv. 1. paragrafusának (1) bekezdésében rögzíti, hogy e törvény határozza meg, hogy *külföldi elemet* tartalmazó vagyoni jogviszonyokra (a) *melyik állam*

⁹ Ld. Az európai szerződési jog alapelvei (Principles of European Contract Law, PECL), Parts I and II, LANDO, O., BEAL, H. The Hague, 2000; német kiadás: Grundregeln des Europäischen Vertragsrechts, Teile I. und II, BAR, Ch. – ZIMMERMANN R. (Hrsg), München, 2002; francia fordításban: Les principes du droit européen du contrat, I, L’execution et ses suite, Tallon (ed.), Paris, 1997; olasz fordításban: Principi di diritto europeo dei contratti, Parte I e II, Milano, 2001, stb. A szöveg magyar nyelven, teljes egészében, Budapesten is megjelent.

¹⁰ Ld. UNIDROIT Alapelvek – A Nemzetközi Kereskedelmi Szerződési Jog Alapelvei – UNIDROIT Principles of international Commercial Contracts.

¹¹ Ld. pl. PALÁSTI G. –VÖRÖS I. (2009): *Európai kollíziós kötelmi jog*, Budapest, 8–10.

jogát kell alkalmazni; (b) milyen szabályok szerint állapítják meg a *magyar bíróságok joghatóságukat* és milyen **eljárási** jogszabályok alapján járnak el; valamint (c) milyen feltételekkel *ismerhetők el és hajthatók végre a külföldi bíróságok által hozott határozatok*. A törvény (2) bekezdésében pedig megszabja, hogy e törvény rendelkezéseit olyan kérdésekben kell alkalmazni, amelyek *nem tartoznak az EU általános hatályú közvetlenül alkalmazandó jogi aktusa* vagy nemzetközi szerződés hatálya alá. (Megjegyzés: Másszóval, az uniós *rendeleti jog- Verordnugen*, mely a teljesjogú tagországok tekintetében így Magyarországon is, az EU Magyarországgal kötött EU- Csatlakozási Egyezmény alapján, közvetlenül alkalmazható, nem tartozik a kollíziós jog körébe, hiszen e szabályozási típus területén jóformán teljes a jogkonvergencia. Ugyanis a közösségi rendeleti jog, ratifikáció nélkül, közvetlen alkalmazást nyer a nemzeti jogalkalmazásban, a nemzeti bíróságok előtti eljárásban, az említett uniós csatlakozási szerződés alapján és értelmében.¹² Természetesen, a magyar nemzetközi választottbírói szabályozásra más jogszabályok is hatottak, amelyek ugyan nem váltak oficiális szinten közösségi normává, de szakmai értéküknél fogva, ezeket az egyes nemzeti törvényhozások (német jog, francia jog, stb.), így a magyar jog is inkorporálta, beiktatta megfelelő módon a saját törvényei közé. Ezek között szerepelt a párizsi UNIDROIT modell törvények sorából, a választott bírói modell törvény (1994) inkorporálása. Az UNIDROIT nemzetközi választottbírói modell törvények alapvető jellemzője az volt, hogy az európai gazdasági térség létrejövetele után e térségben a kereskedelmi jogi jogviták többé nem oszthatók fel belföldiekre és külföldiekre (nemzetköziesekre). A klasszikus nemzetközi kereskedelmi jog a szerződés feleinek jogválasztásával, a nemzetközi írott és íratlan szokásjogával és szokványjaival kívánta a nemzeti jogok kollízióit elkerülni, mivel e kollízióknéha „lassították” a határokon átívelő jogforgalmat.

Európai közösségi normatípusok, melyek hatást gyakoroltak a változásokra. Az Európai közösségi szabályozási szinten két fontos normatípus alakult ki, amelyek befolyást gyakoroltak e gazdasági térség jogforgalmára, jogbiztonságára és ezeknek fényében a nemzeti törvényhozásra, továbbá a hazai bíróságok előtti jogalkalmazásra: Az első az ún.

¹² Ld. pl. OSZTOVITS A. (szerk.) (2011): *Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés*, Budapest, 76., 43.: Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata,– 3. Fejezet, Jogszabályok közelítése, 114. Cikk, (1) bekezdés, 26. Cikk (1) bekezdés.

irányelvi jog (Richtlinien), melynek szabályozási szerepe abban van, hogy a közösségi szinten kitűzött célok szempontjából elősegítse a belső, nemzeti törvények közösségi joggal való *harmonizációját*, azaz a különböző *nemzeti jogrendszerek közelítését (Rechtsannäherung)*- az európai gazdasági térségben, a határokon átívelő jogforgalom könnyítése, a különböző jogrendszerek közötti kollíziók csökkentése céljából. Az irányelveknek közvetlen alkalmazására a tagországokban nem kerül sor. Alkalmazásukra közvetetten, a velük, a közösségi célokkal összehangolt nemzeti hatáskörben meghozott törvények által kerül sor. A másik típus az ún. **rendeleti jog** (Verordnungen), mely a teljesjogú tagországokban, így Magyarországon is, közvetlen alkalmazást nyer, ratifikáció nélkül. Ennek a jogalapja az, hogy a teljesjogú tagságot jelentő uniós csatlakozási szerződés értelmében, a belépő tagország elfogadja a belépés időpontjában az addigi közösségi jogszabályokat. Beleértve az akkoriban ritkábban előforduló rendeleti jogot is. Ezt követően az illető országok képviselőik által, az európai közösségi jogszabályozó testületekben maguk is hozzá járulhatnak a közösségi jog alakításához.

Az európai gazdasági közösség működését illetően, az elmúlt két évtized során jellemző tendencia volt a *rendeleti jogi típusú szabályozás fokozatos térhódítása*, növekvő tendenciája. Ez különösképpen a *környezetpolgári jogban*, a *fogyasztóvédelmi és termékfelelősségi jogban* jutott kifejezésre. Ami nekem elfogadhatónak tűnik, tekintettel ezeknek a jogterületeknek országhatáron határon átívelő jellegére. Volt azonban és van is olyan tendencia a közösségi szabályozó testületekben (Tanács, EU Parlament, stb.) mely a rendeleti jog szabályozási hatáskörét egyéb területekre is kiterjesztette, ami vitatható. Ugyanis a rendeli jog ezáltal a fentebb említett hasznos, gyümölcsöző területeken kívüli, korábban inkább nemzeti hatáskörben levő jogi szabályozásra is kiterjedt (pl. Európán kívüli munkaerő vándorlása, vagy vándoroltatása). Azért jutottak kifejezésre e kifogások, mert e nézet képviselői (úgy tűnik, joggal) úgy vélekedtek, és vélekednek, hogy a közösségi jog túllép az eredeti, csatlakozási szerződés által átadott, átruházott szabályozási kompetenciákon, belépve a nemzeti törvényhozás hatáskörébe. Emellett a kifogások gyakran arról is szólnak, hogy az ún. teljesjogú, de még mindig (gazdasági) felzárkózási folyamatban levő (pl. visegrádi) országok gazdasági lehetőségeit meghaladják a rendeleti jogban kifejezett közjogi uniós elvárások. A visegrádi országok, köztük Magyarország, meg szeretnék tartani az eredeti nemzeti törvényhozási hatáskört, az állampolgárok esélyegyenlőségének megőrzése céljából.

A polgári törvénykönyvek az EU-ban a nemzeti hatáskörben maradtak és az ún. szekundáris (nemzeti szintű) európai jog körébe tartoznak. A primáris jog körébe tartoznak az EU közösségi jogszabályok. A Ptk.-k reformjai. A polgári törvénykönyvek, kódexek, ugyan maradtak a nemzeti szabályozás hatáskörében, de a jogharmonizációs és jogközelítő tendenciák hatására, majd mindegyik kontinentális kódex komoly reformot élt meg a XX. század kilencvenes éveitől kezdve a XXI. század első évtizede során. Megtörtént ez az EU-s országok élén járó német és francia polgári törvénykönyveket illetően is.

A **német BGB**-nek (1896) a 2001. és 2006 közötti évek során több mint négyszáz rendelkezése módosult, főként a kötelmi jogi, tehát a jogforgalmat döntően befolyásoló, jogszabályok terén (Schuldrechtsreform).¹³

A módosíthatatlannak, „örökérvényűnek” hitt **francia Code civil** (1804)¹⁴ pedig a 2016. évben meghozott törvényrendelettel, több mint háromszázötven rendelkezését érintően változott, szintén, főként a kötelmi jog területén.¹⁵

¹³ Ld. pl. PRÜTTING, H., WEGEN, G., WEINREICH, G. (2007): *BGB Kommentar, 2. neu bearbeitete und erweiterte Auflage*, Luchterhand, Neuwied, 2., 9. pont. A reformok a kötelmi jog modernizációjával kezdődtek, 2001-ben: a Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts (26. 11. 2001, Bundesgesetzblatt, I. 3138.) meghozatalával

¹⁴ Ld. pl., Red.: TISSERAND, A., WIEDERKEHR, Gh., JACOB, F., HENRY, X., VENANDET, G., (2003): *Code civil (Cc)*, 102 e édition, Paris, XI.

¹⁵ A francia Code civil a 2016. évben megvalósított módosításai (Ordonance no. 2016–131 du 10 février 2016) főként a szerződési jogra, pontosabban ennek modernizációjára vonatkozott. Ld. ennek következő jogirodalmát: DOUVILLE, Th., ALLEAUME, Ch., CHONÉ-GRIMALDI, A-S. et allium (2016), *La réforme du Droit des Contrats du régime général et de la preuve des obligations*, Commentaire article par article Ordonance du 10. février 2016, Gualino éditeur, Lextenso editions; La réforme du droit des obligations en France, 5e Journées Franco – Allemandes, sous la direction de SCHULZE, R., WICKER, G., MÄSCH, G., MAZEAUD, D., Société de législation comparée, Paris, 2015; DESHAYES, O., GENICON, T., LAITHIER, Y-M. (2016): *Reforme du droit des contrats, Du régime général et de la preuve des obligations*, Commentaire article par article, LexisNexis, SA Paris; MERCADAL, B. (2016): *Réforme de droit contrats*, Ordonance du 10. février 2016; DISSAUX, N., JAMIN, Ch. (2016): *Réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve de obligations* (Ordonance n. 2016-131 du 10: février 2016), Paris, Dalloz; SIMLER, Ph. (2016): *Commentaire de la réforme du droit des contrats et obligations*, Paris.

Számos változás állt be, meghozatala óta (1811), az **osztrák Általános Polgári Törvénykönyvben** is,¹⁶ sőt a **svájci** kötelmi törvénykönyvben (1881, 1911) és a svájci Polgári Törvénykönyvben (1907) is,¹⁷ annak ellenére, hogy Svájc formálisan nem tagja az EU-nak.

¹⁶Ha a késői középkori szokásjogi kodifikációkat nem számítjuk (mint pl. Werbőczy István Hármaskönyvét, 1514/17), Európában az első polgári törvénykönyv kodifikációjára valószínűleg Ausztriában került sor, mely időben, a felvilágosulás eszméinek terjedésével, a jogtörténészek szerint (Wilhelm Brauner) jóval megelőzte a francia Polgári Törvénykönyvet. E törvénykönyv előkészítése céljából előbb tervezeti tervek jöttek létre, mint az 1766. évi Codex Theresianus, az Entwurf Horten, majd az 1786. évi Josephinisches Gesetzbuch megalkotására került sor. Ezt folytatta az 1797. évi Entwurf Martini (Martini féle Javaslat), mely később nyugat – és még később, kelet Galiciában próba-törvényként hatályba is lépett. Hatást gyakorolt a Porosz Polgári Törvénykönyvre, majd alapjául szolgált az 1811. évi Általános Osztrák Polgári Törvénykönyvnek. Mint fentebb jeleztük, az egyes magyar részcodifikációk a XIX. század második felében (kereskedelmi jog 1875, családi jog, 1896) léptek hatályba. Az Apáthy István nevéhez fűződő Kötelmi jogi tervezet (1882), vagy akár az öröklési jogi tervek, csupán tervezeti szinten maradtak, de jelentős szabályrendszerek voltak. A teljes, a polgári jogot egészében felölelő magyar tervezetek megalkotására a német BGB mintájára, vagy talán hatására, majd csak a századfordulón került sor, mint amilyen az 1900. évi Ptk.-tervezet megalkotása volt, és ennek további módosításai jutottak kifejezésre. A legjelentősebb az 1928. évi Mtj., azaz a Magánjogi Törvénykönyv Javaslat volt, melyre a bírói praxis (a jogalkalmazás) is hivatkozott, habár nem lépett hatályba. A teljes kódex „késésének” oka az volt, hogy a magyar polgári jogforrásrendszert, hosszantartó fejlődésmenten során, inkább a curialis precedensjog és nem a kódexjog jellemezte. A kódexjogra való áttérés szándékát az 1848. évi XV. törvény fémjelezte. Az OÁPt. Egyébként a történelmi Magyarország területén 1849-1861 között, vagyis az Országbírói Értekezlet által meghozott Ideiglenes Törvénykezési Intézkedésekig, császári páttenssel (rendelettel), azaz oktrojált módon, – tehát anélkül, hogy az ezidőtájt megszüntetett magyar Parlament (Országgyűlés) tárgyalhatta volna, került bevezetésre. Az OÁPt. résznovelláira 1914, 1915 és 1916-ban került sor, és a 1896. évi német BGB. hatásait mutatták. Az OÁPt.-nak családi jogi részét illető átfogó reformjára a XX. század végétől kezdődően a XXI. század első évtizede közötti időszakban került sor (Kindschaftsänderungsgesetz, 2001, BGBI. I 2000/135, Familienrechtsänderungsgesetz, 2004, BGBI 2004/58, Familienrechtsänderungsgesetz, 2009, BGBI I 2009/75, Kindschafts- und Namensrechtänderungsgesetz, 2013, BGBI I 2013/15). Változások álltak be a szomszédjogok, GB I 2003/91, a dologi és a kötelmi jog területén is (BGBI 2005/120). Jelentős módosításokra került sor a kölcsön- és hitelszerződések szabályozását illetően (Kreditrechtsänderung, BGBI I 2010/28), nemkülönben a fizetéseképtelenségi jogra vonatkozóan (Insolvenzrechtsänderungen – IRÄG, BGBI- I 2010/29). A polgári jog változásait elősegítették a kódexen kívüli törvények is, amelyek az OÁPt. helyébe léptek (ld. BYDLINSKI, F. (1991): *Zivilrechtskodifikation und Sondergesetze*, FS Walter, 105). Az EU-s közösségi jogi (aquis) hatásokra került sor, pl., a fogyasztóvédelem fokozása céljából, a fogyasztói

Ezek a változások, főként azok, amelyek a XXI. század elején, azaz e század első és második évtizedében tapasztalhatók, főként az **európai** közösségi piac, **gazdasági térség** kialakulásához fűződnek (Maast-richt, 1993), és a változásokat, módosításokat, kiegészítéseket, a jogharmonizációs, pontosabban **jogközelítési célok** vezérelték, e gazdasági térségen belül történő **szabad árú-tőke, szolgáltatások és munkaerő áramlásának** elősegítése céljából.

Az extenzív (külderjes) és intenzív (belderjes) jogértelmezés a változatlanság és a változás fényében. A kodifikációs elméletben a **jog-változás** ügyében alapvetően **két** egymással **ellentétes álláspont** jutott kifejezésre. Az egyik szerint a jogbiztonság miatt, és ezzel szorosan összefüggően a szerzett alanyi jogosultságok oltalma céljából, *kerülni kell*

kölcsönökről szóló törvény meghozatala által. Ld. pl. ZÖCHLING-JUD, W. (2010): *Verbraucher-kreditrecht*, Wien, Vö: KOZIOL – WELSER/KLETEČKA (2014): *Bürgerliches Recht*, Band I Allgemeiner Teil, Sachenrecht, Familienrecht, 14. Auflage, Wien, 10–14.

¹⁷ Ld. erről GUHL, Th. (KOLLER, A., A. K. SCHNYDER, A. K. DRUEY, J. N.) (2000): *Das schweizerische Obligationenrecht*, 9. Auflage, Zürich, 1–6. A svájci Kötelmi törvényt (OR, Kt.) a szövetségi parlament 1881. június 14-én fogadta el, hirdette ki, és 1883. január 1-én lépett hatályba. A svájci Polgári Törvénykönyvet a szövetségi parlament 1907. december 10-én hozta meg és hosszabb vacatio legis után 1912. január 1-én lépett hatályba. A Polgári Törvénykönyv szabályozza a kötelmeken kívüli polgári jogi kapcsolatokat (pl. családi jog, öröklési jog). A svájci Kt. sajátossága az, hogy szabályozza mind a szűkebb értelemben vett polgári jogi jogviszonyokat, mind a kereskedelmi státuszjogot, sőt az egyes kereskedelmi szerződéseket is, a kereskedelmi jog dinamikus részét. Ehhez hasonló megoldást fogadott el az új 2013. évi magyar Polgári Törvénykönyv is. A svájci Kt. első résznovelláira, kiegészítésére, 1911. március 30-án került sor. A módosítások a Ptk. hatálybalépésével együtt, 1912. január 1-én léptek hatályba. Ezután sorjában, a kötelmi jogi törvény következő módosításaira került sor: 1928-ban módosult a Kt. 24-33 kereskedelmi társaságokra vonatkozó fejezete; 1931. október 27-én pedig sor került a váltó- és csekkjogi módosítási indítványokra, melyeknek véglegeseítését 1937. július 1-én végezte el a törvényhozó. További lényeges módosításokra a Kt. kártérítési szabályait érintette, azáltal, hogy a speciális, kódexen kívüli törvény bevezette 1993. június 18-án a gyártó termékfelelősségét (Produkthaftungsgesetz). A Kt. általános részének módosítására 1983-ban került sor, annak hatására, hogy módosult a Polgári Törvénykönyv és bevezette a személyiségi jogok oltalmát. A Kt. ekkor bevezette a személyiségi jogsérelem miatti pénzbeli elégtételt (Genugtuung, Schmerzensgeld). A vételi jog területén is sor került számos módosításra, 1962-ben, 1991-ben, 1994-ben. A bérleti jogszabályok 1971, 1989-ben és 1990-ben változtak meg. Lényeges módosításokra került sor a munkaszerződés szabályozásának körében 1971-ben, 1989-ben, és 1994-ben.

a polgári törvénykönyvek (gyakori) módosításait.¹⁸ Ezt a **változatlanságot** szolgálja egyébként a kodifikációs elméletben elfogadott szabály, hogy Ptk.-kba csupán azokat a jogszabályokat kell felvenni, amelyek stabilizálódtak, *állandósultak*. A *változásoknak kitett jogviszonyok* szabályozásának a *kódexen kívüli külön törvényekben* (Sondergesetze) van helyük. Ezek a törvények „könnyebben” módosíthatóak és adaptálhatóak, idomulhatnak a megváltozott körülményekhez és az új jogfelfogáshoz. A másik elmélet szerint, a Ptk.-k sem kivételezhetők a **változások** alól, úgy mint minden más törvény, igaz csupán alapos, jogfelfogás-változás okánál fogva. Ne lehessen az, hogy a törvény tiltson olyat, amit az „élet”, pontosabban az új jogfelfogás, már régtől, általánosan elfogadott álláspontja szerint, engedélyezettnek, megengedhetőnek tart. Erre egy példát az osztrák OÁPtk. egyik szabályozási kételyére nézve emelnék ki. Az OÁPtk. eredetileg megfogalmazott szövege *tiltotta a házasságközvetítést*. A törvényalkotó tilalmi indítéka a jogszabály meghozatala idején abban volt, hogy megakadályozza az annak idején fennálló közvetítői szokásjogot, mely a felek szabad házasságkötési akaratát nem, vagy nem eléggé vette figyelembe. A XX. század második felében erre nézve megváltozott a jogfelfogás, ezt a szerződést immáron megengedettnek, sőt kívánatosnak tartotta, arra való tekintettel, hogy igény mutatkozott a potenciális feleknek, kívánalmaik szerinti kapcsolatba hozatala. Ezen felül létre jöttek a szakértőket (orvosokat, pszichológusokat alkalmazó) modern házasságközvetítő ügynökségek. Az OÁPtk.-val kapcsolatos kodifikációs elmélet azon része, mely a stabilitást, jogbiztonságot támogatta, ellenében volt bármely változásnak és szemben állt az eredeti házasságközvetítési tilalom feloldásának szándékával, megszüntetésével. A változás és a változatlanság kételyeit, dilemmáját, az OÁPtk. változtatása nélkül, mintegy kompromisszumos megoldásként, a *legfelsőbb bírósági gyakorlat, jogértelmezés útján*, oldotta fel: A bíróság álláspontja szerint, a házasságközvetítés akkor tilos és ennél fogva semmis, ha a közvetítésnek, jogi jellege folytán, cél- azaz *eredménykötelemnek* (Ergebnissobligation, n. obligation résulté, fr.) minősíthető, azaz akkor, ha a közvetítő kötelezettségvállalása a házasság megkötésének eredményét célozta meg. A házasságközvetítési szerződés azonban engedélyezett, ha *eszközkötelemnek* vagy *gondossági kötelemnek* (Mittelobligation, obligation moi-

¹⁸ Ld. SZALMA J. (2017): A jog változó és változatlan jegyei – Pickler Gyula elméletének fényében, mai szemmel, *Valóság*, Budapest, 60. évf. 5. sz. 96–108.

yen) minősül. Másszóval, amikor a közvetítő által vállalt szerződési kötelezettsége csak a közvetítés tényére szorítkozik, azaz amikor a közvetítő a szerződésben csupán arra kötelezte magát, hogy a feleket kapcsolatba hozza, nem szavatolva a célzott végleges eredményt (a házasságkötést), mert ez nem a közvetítő, hanem a kapcsolatba hozott felek szabad akaratán múlik. Ennek értelmében, a közvetítő teljesítette kötelezettségét, akkor is, ha a kapcsolatteremtés nem járt sikerrel, és a házasság megkötésére nem került sor, amennyiben mindent, ami a szakmai szabályoknak megfelelően szükséges volt, megtett ennek érdekében, azaz gondosan, körültekintően járt el. A felek szabad házasságkötési akaratára azonban a közvetítő nem gyakorolhat kényszerítő, megtevesztő hatást. A változás mellett álló kritikusok úgy gondolták, hogy ez a legfelsőbb bírósági állásfoglalás a törvénynek meg nem engedett extenzív, *külterjes értelmezését* vonja magával, hiszen e jogértelmezés által egy eredeti törvényi tilalom az ellenkezőjévé, engedéllyé vált, ami strict, belterjes értelmezési szabályok szerint, jogi nonsens (jogdogmatikai szempontból elfogadhatatlan). Ha *a jogfelfogás változása cáfol egy tilalmat, helyesebb a jogváltozás*, esetünkben a törvényi tilalomnak megszüntetése, jobb mint a „jogi logikát” próbára tevő, a norma lehetséges nyelvi jelentését és eredeti célján feszítetten túlmenő, kiterjesztő, külterjes (extenzív) jogértelmezés. A jogbiztonságot nem mindig a változatlanosság, hanem a megváltozott jogfelfogáshoz idomuló (stammleri helyes jog) jogváltozás is szolgálhatja.

A változás megfontolása: előzetes és utólagos hatásvizsgálat.

A polgári jog nyújtotta kiszámíthatóság miatt, a kódexek alkotói általában tartózkodnak a gyakori, „ki nem érlelt” változásoktól. Vagyis a jogváltozás iránt régtől óvatosak, körültekintőek lettek. A magyar jogalkotásról szóló törvény ezt a körültekintést (okkal és joggal) szinte oficiálissá teszi és előírja az új törvény megalkotása előtt az *előzetes hatásvizsgálatot*, majd egy törvény alkalmazása során az *utólagosat* is.¹⁹ Annak érdekében, hogy megállapítást nyerjen az, hogy szükségesnek mutatkozik-e az új törvény meghozatala, vagy a hatályos törvény megváltoztatása, azaz, hogy a hatályos törvény módosítására sor kell-e kerülni. A gyakori módosításokat, a kódexek esetében, az alapos, hatásvizsgálatot is igénylő körültekintést, a bevett kodifikációs eljárás is megelőzheti, vagy szava-

¹⁹ Ld: A 2010. évi CXXX. jogalkotásról szóló törvényt. Ld. továbbá az előzővel összefüggő 2010. évi CXXXI. törvényt a jogszabályok előkészítésében való társadalmi részvételtől. Pl. in: Alkotmányjogi törvénygyűjtemény, Budapest, 2014, 75–88.

tolhatja. Az igényes, alapos, *egyértelmű* szabályozás a szabályozás tárgyává tett jogviszonyokat, úgy szabályozza, hogy figyelemmel van a jogalkotói *célra* (Zweckbestimmung) és a szabályozás tartalmát elméleti és gyakorlati szempontból vizsgálja.²⁰ Ugyanakkor a jó jogalkotó egy jogintézmény szabályozása során a *hazain* kívül, figyelembe veszi az azonos jogintézmény külföldi megoldásait, annak praxisát és jogirodalmát, tehát a *jogösszehasonlítási* elméletet és gyakorlatot. Beleértve az adott jogintézmény *szabályozási fejlődésmenetét*. Ha egy jogszabály külföldön nem váltotta be a hozzá fűzött elvárásokat, ne ismétlődjék meg hazai szinten, a másutt be nem vált, téves szabályozás.

A Ptk.-k konvergenciája és divergenciája. Habár a Ptk.-k a kontinentális Európában a nemzeti törvényhozási kompetenciában voltak és vannak, a polgári jog így is a szinte **legkonvergensebb** jogágak közé tartozik. Köszönhető ez a **római jog recepciójának** a XIX. és XX. századi kodifikációkban.²¹ Vonatkozik ez pl. a szisztematizációra (a polgári jog rendszerezésére), függetlenül attól, hogy :a kódexek a római jogi hagyományokra épülő intézüciós, hármas rendszerben (személyek, dolgok, kezesetek- OÁPtk), vagy a pentatonális, öt szegmentumból álló pandekta rendszerben – *usus modernus pandectarum*: (átalános rész, kötelek, doglogi jogviszonyok, családi jog, öröklési jog) érvényesül –BGB). Akár az egyik, akár a másik rendszer, jelentőséggel bír a polgári jogi jogosulságok összefüggéseinek és a jogbiztonság elvének érvényesítése szempontjából. Nemkülönben, a római jogi hagyományokra épülnek a modern polgári jogi kodifikációk jogintézümenyei is, sokszor tovább gondolva a glosszátorok, postglosszátorok és különösen a modern európai polgári jogi **jogfejlesztési doktrínákat**, abban a tekintetben is, hogy az egyes jogágakon belül, a szabályozás tárgyaként az alapjogintézümenyek szerepelnek, pl. szerződés, tulajdon, deliktum, stb., vagy ezeken belüli „aljogintézümenyek” pl. akaratmegegyezés, szerződés tartalma, joghatása,

²⁰ Vö.: GAJDUSCHEK Gy. (2016): *Előkészítetlenség és utólagos hatásvizsgálat hiánya*, in: JAKAB A., GAJDUSCHEK Gy. (szerk.), *A magyar jogrendszer állapota*, Budapest, 808.; továbbá: CSERNE P., GAJDUSCHEK Gy. (2015): *Jogalkotási javaslatok megfogalmazása a jogtudományban*, 79–100., *ibid*, *A jogszabályok hatásvizsgálata, kritikai megközelítés*, 97–100., in: *A jog tudománya* (szerk. JAKAB A. –MENYHÁRD A.), *Tudománytörténeti és tudományelméleti írások, gyakorlati tanácsokkal*, Budapest.

²¹ Ld. pl. FÖLDI A., HAMZA G. (2018): *A római jog története és intézüciói*, Budapest, 105–147.; HAMZA, G. (2002): *Die Entwicklung des Privatrechts auf römischrechtliche Grundlage, unter besnodere Berücksichtigung in Deutschland, Österreich, der Schweiz und Ungarn*, Budapest, 71–148.

alakja. Vagy akár az ezeknél is „kisebb” egységek, az „igazi” jogintézmények, mint pl. cselekvőképesség, stb.

A **2013. évi magyar Polgári törvénykönyv**,²² habár nemzeti hatáskörbe tartozó jogalkotás, **európai mércékkal mérve is jelentős, szerves része az európai szekundáris jognak**. Elfogadja nemcsak a pandekta rendszer hagyományát, hanem a jobbiztonságot szavatoló, a polgári jogi törvényhozásban bevett alap-intézményeket, alapelveket is. Így pl. a polgári jog alanyainak mellérendeltségét,²³ a jövőbeni hatályt,²⁴ a szerződéskötési és a vállalkozási szabadságot,²⁵ ezzel együtt a polgári jogi szabályok diszpozitív (megengedő) voltát, ezenközben a közrend és a kényszerítő jogszabályok tiszteletben tartásának követelményét,²⁶ a jóhiszeműség és tisztesség elvét, a nemlojális (tisztességtelen) verseny tilalmát,

²² Ld. pl. ennek első jelentős kommentárját: VÉKÁS L.(szerk.) GÁRDOS P. (szerk. munkatársa) (2013): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata*, Budapest. Azóta az Új Ptk. megismerését célzó, korábbi Ptk-t, Gt.-t, Csjt-t érintő számos tükrös kiadás és kommentár jelent meg. Ezeket követően pedig, többszerzős értékes nagykommentár.

²³ Ld., Ptk. 1:1. paragrafusát, pl. in: Ptk, Budapest, 17.

²⁴ Ld. a Ptk.8:4. paragrafusát (hatálybalépés), pl. in: Ptk., Budapest, 2018, 349. Ld. továbbá: 2013.évi CLXXVII. törvényt – a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezéseknek 1. paragrafusát, mely szerint: „Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a Ptk.-ról szóló 2013.évi rendelkezéseit a *hatálybalépést követően* a) keletkezett tényekre és jogviszonyokra, valamint, b) megtett jognyilatkozatokra kell alkalmazni.” Ld. pl. in: Polgári Törvénykönyv, Budapest, 2018, 239.

²⁵ Ld. a Ptk. 6: 59. paragrafusát (szerződési szabadság), pl. in: Ptk., Budapest, 2018,155., ibid, 3:4 paragrafus (jogi személy létesítésének szabadsága, op. cit., 14). Ld. az Alaptörvény II.cikkének (1) bekezdését: Mindenkinek joga van a munka és a foglalkozás szabad megválasztásához, valamint a vállalkozáshoz. Pl. in: Alaptörvény, Budapest, 2013, 15. Ld. SZALMA J. (2005): A szerződéskötési autonómia az európai és a magyar jogban, in: *Acta Conventus de Iure Civilis*, Tomus IV, Szegedi Tudományegyetem Állam- és JogtudományiKar, Polgári Jogi és Eljárásjogi Tanszék, Szeged, 9–57. Ld. továbbá: FERENCZI F. – PRUGBERGER T. (2016): *A vállalkozás és a vállalkozói tevékenység egyes gazdaságjogi és gazdaságszociológiai problémáiról*, Debrecen, 3–142.

²⁶ Ld., a Ptk. 1:2. paragrafusának értelemezési alapelvét, mely szerint e törvény rendelkezéseit Magyarország alkotmányos rendjével összhangban kell értelmezni. A Ptk. 1:3. paragrafusa előírja a jóhiszeműség és tisztesség követelményének betartását. Ld. pl. Ptk, Budapest, 2018, 3. Ld. a Ptk. szerződés semmisségére vonatkozó 6:88. paragrafusát, op. cit., 159. A Ptk. utal a nemcsak a Ptk. és a külön törvények imperatív szabályainak betartási követelményére, hanem a „törvényen kívüli”, azaz az állami jogalkotói tevékenységen kívül kialakult általánosan elismert szabályok betartásának szükségére, amennyiben ezek törvénnyel is elismert, vagyis a törvényi utalás alapján elfogadottságú szabályok, pl. jóerkölc, üzleti szokások és szokványok, általános üzleti feltételek. Ld. Ptk. 6:63. paragrafusának (5) bekezdését mely előírja, hogy a szerződés tartalmává

a károkozás általános tilalmát és a teljes kártérítés elvét, a család, a tulajdon fokozott oltalmát, a végrendekezés (végintézkedés) szabadságának elvét, együtt a törvényes örökösök javára előírt kötelesrész követelményével, a jogviták bírói uton való rendezését, stb.

b) Az új magyar Ptk. jogbiztonságot szolgáló elveiről és változásairól (novelláiról)

Egyértelmű, hogy az új Ptk. a korábbi többször módosított, Ptk.-hoz (1959. évi V. tv.) képest jelentős változásokat hozott, melyek a *kontinuitás elméletét* nagyrészt megcáfolták. Megmutatkozott, hogy a nem piacgazdálkodási körülmények közepette megalkotott régi (1959. évi Ptk.), a rendszerváltás utáni, piacgazdálkodási követelményekre nézve, jórészt nem volt alkalmas.

Az új Ptk. hatálybalépését követően azonban (2016-tól) bizonyos részeit illetően, felmerült a *változtatás szüksége*, vagy a jogalkalmazási dilemmák, vagy az elméletben kifejtett kritikák hatására. A kritikák nem kérdőjelezték meg a Ptk. egészét, és rendkívüli, jogbiztonságot szolgáló hozzájárulását, hanem egyes rendelkezéseinek jobbítását célozták meg. Ezért a Ptk.-t módosító javaslatok inkább *novellákként*, mint átfogó módosítási indítványokként minősíthetők.

Az új Ptk. hatályba lépése után (2014. március 15) *módosítási indítványozásokat* az Országgyűlés 2016. június 13-15-ei keltezéssel elfogadta az új Ptk.-t érintő törvényjavaslatot (T/10528). A változások szakaszosan, 2016. július 1-én, 2016. október 1-én illetőleg 2017. július 1-én léptek hatályba. Magának a Módosítási Javaslatnak általános indoklása szerint is, a novellák nem érintik a Ptk. egészét, csupán egyes *részeit*. A javaslat szerint ugyanis a jogi személyekről szóló Harmadik Könyvre, néhány szakaszát kivéve, és az öröklési jogot szabályozó Hetedik könyvre, nem terjed ki. A módosítások a *zálogjogot* érintik, bevezetvén az önálló (nem járulékos jellegű) zálogjogot, pontosabban az önálló zálogjog meglévő rendelkezéseit újraszabályozták. A Módosítások a Ptk. Második Könyvében a Ptk. *személyiségi jogokra* vonatkozó szabályait

válík minden szokás, amelynek alkalmazásában a felek korábbi üzleti kapcsolataikban megegyeztek, az üzletágban hasonló jellegű szerződés alanyai által széles körben ismert és alkalmazott szokás. Ld. továbbá a Ptk. általános üzletkötési feltételekről szóló rendelkezéseket (a Ptk. 6:77–81. paragrafusait). (Ld. Ptk. op.cit., 150–151.). Ugyanígy válnak jogforrássá a Ptk. társasági jogi könyvében a gazdasági társaságok létesítő okiratai. Ld. pl. Ptk3:93–3:95. paragrafusait.(Op. cit, 31.).

kiegészítik, azzal, hogy beviszik az Alaptörvény V. cikkében megjelenő azon szabályt, amely szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy a magán- és *családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák*. A Módosítások továbbá vonatkoznak a Ptk. társasági jogot szabályozó Harmadik könyvére is, mégpedig a *vezető tisztségviselő felelőségének fokozását* illetően. Ezentúl, a vezető tisztségviselő az általa, szerződésen kívül, harmadik személynek okozott káráért, a jogi személy felelős. Amennyiben a kárt szándékosan okozta, a vezető tisztségviselő a jogi személlyel egyetemlegesen felelős az okozott kárért. A Ptk. Negyedik Családi Jogi Könyvében, figyelemmel az Alaptörvény XVI. cikkére, a Módosítás szerint a *nagykorú gyermekek kötelesek gondoskodni a rászoruló szülőkről*, a külön törvényben előírányzott feltételekkel. A Ptk. ötödik, Dologi Jogi Könyvében, a zálogjogi rendelkezések nyertek változást, azzal, hogy a hitel biztosítaként megjelenő járulékos zálogjog mellett, a nem járulékos jellegű, önálló zálogjog gyökeresen új szabályozást ért meg. A Módosítások az *óvadék* intézményét is a zálogjog körébe integrálta. A Hatodik, Kötelmi Jogra vonatkozó Könyvbena Módosítások az írásbeli alakhoz kötött jogszabályokra vonatkoznak. Az *általános fidejcia-tilalom enyhítésére* is sor került, olyan értelemben, hogy e tilalom ezen túl kizárólag a fogyasztói ügyletekre vonatkozik. A Módosítás a Hatodik Könyvén belül az *értékpapírjogra* vonatkozik, azzal, hogy ennek csupán elvi rendelkezéseit tartja meg. A részletes szabályozást a Ptk. ezen túl a megfelelő kódexen kívüli törvényre bízta.

Az elvi, a kódexnek hatályba lépése előtti és utáni építő jellegű, jobbtó szándékú tudományos és szakmai **kritika** egy része arról szólt, hogy az új Kódex nem vette, elfogadható mértékben, figyelembe az 1928. évi Mtj.-t (*Magánjogi Törvényjavaslat*, melynek alkotásához többek között Szladits Károly és sokan mások, pl. Szászy, is hozzá járultak). Annak ellenére, hogy ez értékes jogalkotás volt, és ma is tartalmaz időtálló rendelkezéseket. A Kódex megalkotója nem fogadta el azokat az érveket, melyek szerint a *vállalkozói jogot külön törvényben, kereskedelmi törvénykönyvben* kellene kodifikálni, a vállalkozói státuszjog változásoknak kitett jellegére nézve, valamint a magyar kodifikációs hagyományokra (1875. évi önálló *Kereskedelmi Törvénykönyv*) való tekintettel. A kódex megalkotója e javaslattal szemben megtartotta a szűkebb értelemben vett polgári jog és vállalkozói jog *kodifikációs monizmusára* vonatkozó elméletet. Talán érthető volt szándéka, hiszen a Gt. (2006) gyakori változásait figyelembe véve, stabilizációt kívánt ebben a jogviszonykörben érvényesíteni.

Voltak kritikák és dilemmák a **kódex és a külön törvények** kapcsolatáról.²⁷ Ez különösképpen a tulajdonbiztonságot érintően, a *telekkönyvi* (bírószági) és *kataszteri* (földhivatali) ingatlan-nyilvántartás tekintetében mutatkozott meg.²⁸ A kérdés eldőlt a kataszteri rendszer elfogadásával. Igaz, voltak érvekkel alátámasztott álláspontok, amelyek a kataszteri rendszer (mely ügyintézési hatáskörben valósul meg) helyett a (bírószágok által vezetett) telekkönyvi rendszert helyezték előnybe, mint a tulajdon-jogbiztonságot „jobban”, eredményesebben szolgáló rendszert. Ugyanis a kataszteri rendszerben az ügyintézési felérendeltségi elv az erga omnes hatást és a bejegyzési elvet megkérdőjelezheti. Ezzel szemben, a telekkönyvi rendszerben a bíróságot csak a törvény kötelezi, a telekkönyvi bíróság felsőbb bíróságok által közvetlenül nem utasítható. (Kivéve a kuriális jogegységi határozatoknak nem egyes esetekre vonatkozó hatását). Ennél fogva, voltak érvek, amelyek a tulajdonbiztonság fokozása érdekében, a telekkönyvi rendszer mellett szálltak síkra. Végül mégis, pragmatikus okoknak fogva, a kataszteri rendszer nyert elfogadást az INYT által.²⁹ Az INYT-ből kiemelt és a Ptk.-ba iktatott alapelvek az INYT módosítását is előidézték.

Az új Ptk. egyébként helyeselhetően elfogadta és sikeresen inkorporálta az **ingatlan-nyilvántartásnak** a hagyományos magyar jogban³⁰ és Európa-szerte elfogadott alapelveit (pl. a bejegyzett jogok erga omnes hatálya - bejegyzési elv, rangsor elve, az ingatlan-nyilvántartás nyilvánossága, az ingatlan-nyilvántartás közhitelessége, az okirat elve). Ezeket a bevett elveket a Ptk. kiemelte az INYT-ből és átemelte a Ptk.-ba.³¹

²⁷ Vö.: SZALMA J. (2008): *A svájci Kötelmi törvényről – A kódex és a kódexen kívüli törvények kapcsolatáról*, in: Új kihívások Európában. A jogtudomány válaszai, Konferenciakötet, Miskolc, 125–147. Ld. PETRIK F. (szerk.-lektor KOVÁCS A. Gy.) (2015): *Ingyatlan-nyilvántartás – az új Ptk- alapján*, Budapest, 39–65.

²⁸ Ld. pl. SZALMA J. (2005): *Ingyatlan-nyilvántartás, Telekkönyvi jog és eljárás*, Budapest, 35.

²⁹ Ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény az ingatlan-nyilvántartásról; 109/1999. (XII.29.) FVM rendelet az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény végrehajtásáról, egységes szerkezetben a 2015. június 1. és július 1. napján hatályban levő rendelkezésekkel, in: *Ingyatlan-nyilvántartási jog*, Budapest, 2015. A Ptk. és az INYT kapcsolatrendszeréről, de lege lata és de lege ferenda, ld. SZALMA J. (2005): *Ingyatlan-nyilvántartás*, Bibliotheca Iuridica, az ELTE ÁJK tudományos kiadványa, Budapest, ad 135.

³⁰ Ld. pl. SZALMA J. (2005): *Ingyatlan-nyilvántartás, Telekkönyvi jog és eljárás*, Bibliotheca Iuridica, ELTE ÁJK tudományos kiadványai, 14., Budapest, 36–47.

³¹ Ld. Ptk. negyedik rész, Az ingatlan-nyilvántartás, X. cím, Az ingatlan-nyilvántartás és annak elvei, 5:165–187., pl. in: *Polgári Törvénykönyv*, Budapest, 2018, 144–147.

Igen komoly kérdésként merült fel a **munkaszerződés** szabályozása, azaz egyáltalában a **munkajog** és a **polgári jog** kapcsolata.³² Ezt a szerződést, a munkaszerződést, az új Ptk. nem vette fel az egyes nevesített kötetmi szerződések körébe. Bár a magyar jogirodalomban és magánjogi törvényi javaslati szabályozásban (Mtj.) komoly, e téren jogbiztonságot és stabilitást érintő érvek hangzottak el, és ezügyben, a *munkaszerződés alaprendelkezéseinek Ptk-ba való inkorporálása* érdekében, jelentős tudományos publikációk egész sora jelent meg. Ezek szerint, e szerződés polgári jogi szempontjainak szabályozása, legalábbis alapvető kérdéseinek (a szerződés létrejövetele, lényeges elemei és kötelező alaki kelléke) tekintetében, a kódexben volt volna a helye. Arra való tekintettel, hogy a

³² V.ö.: PRUGBERGER T. (2001): *Az új Ptk. és a munkajogi szabályozás, különös tekintettel az egyéni és a kollektív munkaszerződésre*, in: A munkajog és a polgári jog kodifikációs és funkcionális összefüggései, tanulmánykötet, (szerk.) PLOETZ M. és TÓTH H. Miskolc, 71–160.; RADNAY J.: *A Ptk. és a munkajog kapcsolata - különös tekintettel a magyar jogra*, uo. 253–276.; KISS Gy. (2007): *Az új Ptk. és a munkajogi szabályozás, különös tekintettel az egyéni munkaszerződésekre*, u. o. 191–252.; KENDERES Gy. (2007): *A munkaszerződés hazai szabályozásának alapkérdései*, Miskolc, 143.: (Munkaviszony vagy polgári jogi viszony); PRUGBERGER T. (2001): *A munkavégzéssel össze függő szerződések jogdogmatikai és elhatárolási kérdései*, in: *Collectio Juridica Universitatis Debreceniensis*, I. Debrecen; az utasíthatósággal összefüggésben, az ún. „önálló” és „önállótlan” munka kapcsán, ld. PRUGBERGER T. (2006): *Európai és magyar összehasonlító munka- és közszolgálati jog*, Budapest, 25.; KENDERES Gy.: *A munkaszerződés hazai szabályozásának alapkérdései*, op. cit., 103.; SZALMA J. (2018): A munkajogi kártérítési felelősség osztályozása – és helye a magánjogi felelősség rendszerében, *Magyar Jog*, 1. sz. 58–64.; SZALMA J.: *A munkajogi kártérítési felelősség jogi természete*, in: Miskolci Jogi Szemle XII. évf., Ünnepi Tanulmányok Prugberger Tamás professzor emeritus 80. születésnapjára; SZALMA J. (2012): *A munkaszerződés, a szolgálati szerződés és a kollektív szerződés (Az új Ptk. mint a munkaszerződés jogszabályi háttere és a Munka Törvénykönyvének vonatkozó szabályai)*, in: *Szociális elemek az új Ptk.-ban*, KRE ÁJK, Budapest, 174–186.; SZALMA J.: *Arbeitsvertrag – Kodexfrage oder einheitliches Arbeitsrecht, Annales Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös nominatae, Sectio Iuridica*, 2013, Tomus 54, 441–451.; SZALMA J.: *Arbeitsvertrag – Kodexfrage oder einheitliches Arbeitsrecht im ungarischen Recht*, (angol nyelvű összefoglalóval): *Labor Contract – Whether it Should be Governed in the Civil Code in Separate Statute Pertaining to Labour Law*, *Journal on European History of Law*, Bűnn–Brno, Vol. 4/2013 No 2, 118/122.; SZALMA J. – PRUGBERGER T. (2012): A munkaviszonyra irányuló szerződés és az új Ptk., *Gazdaság és Jog*, 10. sz., 577., 588.; SZALMA J. (2015): A munkajog hatása a polgári jogra, *Magyar Jog*, 3. sz., 182–188.; SZALMA J. (2015): Európai doktrinális hatások az új Ptk. felelősségi szabályaira, *Glossa Juridica*, Budapest, 2. évf. 12. sz. 23–34.; SZALMA J. (2006): *Dienst- und Angestelltererfindung im ungarischem Recht, Annales Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös nominatae, Sectio Iuridica*, 299–314.

munkaszerződés alapvető hatálya a tartós, vagy ideiglenes **munkaviszony** létesítésben nyilvánul meg. Ehelyett a Ptk. nevesített kötelmi szerződésai körébe felvette az ennél „kevésbé” jelentős, munkaszerződéssel „rokon” vállalkozói szerződést. A munkaszerződést azonban a Ptk. a Munkajogi törvénykönyvre bízta, egyaránt alapjaiban és részleteiben. A 2012. évi (azóta már többször módosított) Mt.³³ e szerződés tekintetében időben „megelőzte” az új Ptk.-t, ami kodifikációs szempontból nem volt előnyös, azaz szokásos, hiszen ez a szerződés alapvetően polgári jogi jellegű. Vagyis, a polgári jog egészéhez illeszkedően áll, vele összefüggő viszonyban és nem megfordítva. A polgári jog mellérendelési főszabályát és csupán a munkavégzés tartalmára szorítókozó, munkáltató általi utasításnál jelenlevő felrendelési elvét egyaránt figyelembe véve. A munkajogi felérendeltség csupán a munkavállaló munkavégzésének utasíthatósága tekintetében érvényes. Ez utóbbi jelentős és elfogadott sajátossága a munkaszerződésnek. A hagyományos, klasszikus európai Ptk.-k (BGB, ABGB, Code civil, svájci OR), a munkaszerződést, a gazdaság egészére, a munkaviszony jogbiztonságára kiható jelentőségére való tekintettel, alapjaiban, mint nevesített szerződést szabályozták, nem hagyván ezt a külön törvényhozásra, mely változásoknak jobban kitett mint a Ptk.-k.

Az Mt. „átvállalta” a **munkajogi szerződési és deliktuális felelősség** szabályozását is, - ám kérdés, hogy mindenben helytállóan és helyesen. Hiszen a Ptk.-k általában a munkajogi felelősséget is (alapjaiban) maguk szabályozzák, mint különleges felelősségi alakzatot. Ennek az Mt. általi átvállalásnak „eredménye” az lett, hogy az új Ptk.-val szemben, mely elfogadja a *teljes kártérítés* elvét, az Mt. a munkáltató kártérítési felelősségét *törvényi limitációs* szabályokhoz fűzte, s ezzel úgy tűnik, azt érte el, hogy ez az alkalmazott, vagy munkavállaló rovására, terhére történt, ami nemigen tartható szociális gondolkodásnak.

Egy berlini, néhány évvel ezelőtti német – magyar - magyar német tudományos tanácskozáson, egy német professzor, kodifikációs, (magyar) munkajogi referátumom kapcsán, azt a „fogas” kérdést tette fel nekem, hogy mi lenne, ha a munkaszerződést az új magyar Ptk. átvállalná, hiszen ez esetben „*kiürülne*” az Mt. *szabályozási tartalma*. Erre akkor csupán azt tudtam válaszolni, hogy a munkaszerződés alapjaiban ugyan polgári jogi szerződés, ám az általa létrehozott munkaviszonyhoz a közjog számos **szociális jogosultságot** fűz, mint társadalom- egészségbizto-

³³ Ld. pl. Munkajogi jogszabálygyűjtemény, Budapest, 2016.

sítás, és ezt nevezi a jog szociális jognak, de ez is gyakran, vagy előfordulóan, munkajog elnevezés alatt „fut.”³⁴ Tehát a munkajog a munkaszerződés Ptk.-ba való átutalásával magánjogként szerepelhetne, de a *munkaviszonyhoz fűződő szociális jogosultságok közjogi jellegűek* és Ptk.-n kívüliek. Nincs, nem lehet szó tehát a „kiürülésről”. Csupán arról, hogy a munkajog magánjogi elemeinek Ptk.-ba való (esetleges) áttelepítése esetén az Mt. egy része a Ptk.-hoz, másik része pedig szociális joghoz fűződhetne. Utaltam arra is, hogy a német jogban megkülönböztetést nyert az *egyedi munkajog* (individual-Arbeitsrecht) és a *kollektív* (szociális) munkajog. Az egyedi munkajog a munkáltató és a munkavállaló között, munkaszerződéssel létrehozott, alapjaiban magánjogi kapcsolat, a kollektív munkajog pedig a kollektív munkaszerződésekből és a törvényből fakadó, főszabályként közjogi jellegű, szociális jogosultságokat jelenti.

A *jogágak osztályozásával* foglalkozó belga jogirodalom szerint³⁵ a „droit social”, a szociális jog alatt értendők azok a rendelkezések, amelyek a munka szervezésére és a szociális biztonságra vonatkoznak. Ezek a jogszabályok közül a magánjogba tartoznak a munka- és szolgálati jogviszony, a közjoghoz pedig a szociális biztonság szervezésére vonatkozó szabályok.

Hozzáfűzném, a szociális jog (mely a fenti értelemben vagylagosan a „munkajog” elnevezést is viseli) jelentős kapcsolatban áll a **versenyszféra gazdaság teljesítőképességével**, ami leegyszerűsítve, a munkaszerződéshez, a *munka megbecsüléséhez* fűződik. A versenyszférában a vállalkozások (munkáltatók) és munkavállaló közös érdeke az, hogy a vállalkozáson belül kössék meg, lehetőleg a munkavállaló számára minél kedvezményesebb kollektív szerződést, esetleg, kivételesen országos szinten, a bérminimumok, azaz a bérek alsó határát illetően ágazati korlátokat szabhat meg a törvény, vagy egyezmény (Magyarországon: Országos tripartit egyezmény). A közszolgálati (alkalmazotti) munkaviszony esetében azonban akár ágazati vagy országos szinten is megköthető kollektív szerződések is szólhatnak a bérezésről, vagy más munkafeltéte-

³⁴ Ld. SZALMA J. (2013): Arbeitsvertrag – Kodexfrage oder einheitliches Arbeitsrecht im ungarischen Recht – Labour Contract – Whether it Should be Governed in the Civil Code or in Separate Statute Pertaining to Labour, Law in the Light of Hungarian Law, *Journal on European History of Law*, Brünn–Brno, vol. 4, No. 2. 118–122.

³⁵ ALEXANDER Fr. – DELRÉ C. (2011): *Notions de droit civil*, Bruxelles, 9. A magyar jogelméletben, ld. HAMZA G. (2014): *A modern jogrendszerek tagozódása és a római jogi tradíció*, Budapest, 5–38.

lekről, annak érdekében, hogy biztosítsák a munkának, az egyes munkavállalói csoportokon, típusokon belül, a minimális munkabér-limitáció útján, a szociális méltánylást, de a jó munkának az egyedi munkaszerződés révén, az ennél nagyobb megbecsülésének lehetőségét is. Az egyedi és a kollektív szerződések jogi kapcsolata, rendszere, munkát ösztönző eredményhez kell vezessen. A kollektív szerződések joga komoly, legalább évszázados európai tapasztalatra tett szert. Az ún. „abszolút liberalizmus”, melynek voltak korabeli (XVIII. sz.) negatív hatásai az angol és más európai országokban, csökkentette a szociális kiadásokat a tőkenövelés, azaz a profit érdekében. Ám ez destimulálta a munkát, ennek kreatív teljesítőképeségét és hosszú távon, a vállalkozások sikerét. Ezért alakult ki az európai jogban az a törekvés (kezdvé a XIX. század második felétől és a XX. századi európai jogfejlődés során), hogy nemcsak a kollektív szerződések, hanem a törvényi jogszabályok útján is, ösztönözzék, biztosítsák a szociális jogosultságokat. Kialakult az a nézet, hogy a vállalkozási, azaz a versenyszférában (és nem ágazati) szinten, a kollektív szerződések egyes munkatevékenységek végzőinek megszabja a minimális bérösszegét, alsó határát és ezt az egyedi szerződéseknek alsó határaként tiszteletben kell tartania, ami hozzá járult a munka és a tőke együttműködéséhez és a szociális béke megteremtéséhez. Ágazati vagy országos szinten a kollektív szerződéseknek akkor van értelme, ha a közszolgáltatásban, azaz nem a versenyszférában megvalósítandó munkavégzésre vonatkozik (pl. állami oktatási intézményekben, a közigazgatási, bíróságon, rendőrségen, stb. dolgozók, körében). Ugyanis ebben a szférában nem döntő a verseny, hanem a jó munkáért járó megfelelő és arányos méltánylás, térítés.

A vállalkozások közötti **tisztességtelen verseny**, azaz a nemlojális aspektus kizárása céljából, az antimonopolisztikus törvényhozás és a tisztességtelen verseny tilalmáról szóló szabályozás jelentős korlátozásokat vezetett be. Az új magyar Ptk. e tekintetben megkísérelte, gondolom, nem sikertelenül, nevesíteni az előzetesen a Tpt. által általánosan, majd tipikus eseteiben előforduló tényállásokat, nemzetközi tapasztalatokat is szintetizálva, a 6: 6:103. paragrafusban³⁶ Nem véletlenül. A figyelem

³⁶ Ld. Ptk. a Ptk. 6: 102–6:106. paragrafusait (tisztességtelen általános üzletkötési feltétel, tisztességtelen felétel a fogyasztói szerződésben, egyes tisztességtelen kikötések fogyasztói szerződésben, közérdekű kereset).

központjába a tisztességtelen verseny, továbbá a **fogyasztóvédelem** került.³⁷ Ezek a rendelkezések, céljuk, rendeltetésük és tartalmuk szerint, értékes részei az új magyar Ptk.-nak.

A kritikák és a **változtatási** indítványok, melyek az új Ptk. Országgyűlés által meghozott (eddig) törvényi módosításaihoz, novellákhoz vezettek, néhány fontos jogintézményt érintettek. Ezek között szerepelnek, mint fennebb már röviden utaltunk rá, pl. a *fiduciárius* (biztosítéki tulajdonátruházási szerződések) általános tilalmának feloldása, enyhítése, a természetes személyek körében.³⁸ Az új Ptk. eredetileg a vállalkozói jogviszonyokra nézve, engedélyezte az angolszász jogból származó, a kontinentális európai jogban (német, francia jogelméletben és szabályozási gyakorlatban) vitatott trastot (azaz a bizalmi vagyongezelést, a magyar jogban ld. a Ptk. 6:310-6:330 paragrafusait). Ez ugyan a német jogban is ismert, de az angolszász jogfelfogástól céljában eltérő rendeltetésű a „Treuhandgeschäfte.” (Ld. BGB, 164, 165, 177, 185, 675,717 paragrafusait). A német BGB kötelmi jogi reformja (2002-2006) során, az ilyen típusú szerződést úgy, mint nevesített szerződést, azaz úgy mint fiduciárius biztosítéki jellegű szerződést, se nem tiltja, se nem engedélyezi, nem vette fel soraiba. E Ptk. és más Ptk.-k általánosan nem tiltják a szerződés fiduciárius, biztosítéki jellegű szerződést. Ennek a szerződésnek a lényege az, hogy a hitelezett a hitelezőnek átadja valamely tulajdonában levő ingó dolgát a hitel visszaszolgáltatásának biztosítékául. A hitelező e dolgot tulajdonába veszi, azzal a bizalmi megkötéssel, hogy e dologgal a hitel visszaszolgáltatásának esedékességéig nem fog rendelkezni, azaz a hitel biztosítékául, tulajdonba átadott dolgot nem fogja forgalomba hozni. Amennyiben a hitelezett határidőben teljesített (pl. visszaadta a kölcsönt a tartozott kamattal), a hitelező a biztosítékul szolgáló dolgot köteles visszaadni a hitelezettnek, azaz az eredeti tulajdonosnak. Ha azonban a hitelezett nem teljesít, a hitelező „szabadul” a forgalmazás

³⁷ Ld. pl. SZALMA J. (2015): *A fogyasztói jogok oltalma és az új Ptk.* in: Ünnepi tanulmányok Bíró György professzor 60. születésnapjára, szerk. BARZÓ T., JUHÁSZ Á., LESZKOVEN L., PUSZTAHELYI R., Miskolc, 524–534.; SZALMA J. (2015): *A tulajdonátruházásról általában és a biztosítéki célú tulajdonátruházás egyes kérdéseiről*, in: A tulajdonátruházás összehasonlító kereskedelmi és üzleti jogi kérdései, STEMPIEN, E., MISKOLCI BODNÁR P. (szerk.) *Acta Caroliensia Conventium Convetorum Scientiarum Iuridico Politicarum*, Budapest, 271–295.

³⁸ Ld. SZALMA J. (2013): *Tilos-e a fiduciárius szerződés*, – Észrevételek az Új Polgári Törvénykönyv rendelkezéseire, *Acta Juridica Facultatis Politico-Juridicae, Universitatis Scientiarum de Rolando Eötvös nominatae*, Tomus 50,177–186.

tilalmának bizalmi korlátja alól. A Ptk.-k abból indulnak ki, hogy a bizalmi jellegű, szerződés teljesítését ösztönző biztosítékként szolgáló tulajdonát ruházás csak ténytől függően semmises, vagy kerülő jellegűek (Umgehungs-geschäfte). Nem merülhet fel a kerülő és semmis jelleg akkor, ha a biztosítékként tulajdonba átadott ingatlan dolog piaci értéke nem haladja meg a kölcsönbe vett összeg értékét. Fraudolozítás, törvénykerülés (agere in fraudem legis, et fraudem partis) esetleges tényállása csupán akkor esedékes, de akkor sem mindig, amikor a fiduciált dolog értéke jóval meghaladja a kölcsön értékét. Ez esetben a hitelező szinte „örülhet” annak, ha a kölcsönbe vevő határidőn belül nem teljesít, mivel immáron bizalmi korlát nélkül nagyobb értéknek a tulajdonába került mint amennyi a kölcsön, vagy a hitel értéke. Persze, pl. a német jogirodalomban vitatott, hogy miután elmúlt a visszaszolgáltatás határideje és ezen túl az új tulajdonos bizalmi korlát nélkül rendelkezhet a biztosítékul szolgáló dologgal, ennek eladása, értékesítése esetében, megtarthatja-e a dolog teljes (azaz a hitelnél jóval nagyobb) árát, vagy csupán ennek az árnak azt a részét, mely megfelel a hitel értékének.

A ki nem érlelődött és még „fejlődésben levő” egyes *atipikus* kereskedelmi jellegű szerződéseknek (franshisig, factoring, leasing), az új Ptk.-ba való bevitele is, előfordulóan, szerintem jogos kritikát kapott és érdemelt. Olyan értelemben, hogy a kódexbe bevitt változatot túlhaladta a szerződéskötési gyakorlat. A kritika annál inkább érdemel megfontolást, mert ezek a szerződések nem kerültek be a BGB-be, a nevesített szerződések körébe, e kódexnek alapos kötelmi jogi reformja során sem. A Ptk. módosítási javaslatai ezeknek a szerződéseknek a kiiktatására irányultak. Ha ezeket egyáltalában kodifikálni, vagy szabályozni kell, akkor a kódexen kívüli külön törvényben van a helyük. Az alakulóban, „fejlődésben” levő szerződések kodifikálása nem tanácsos, mert a kódex „megállítja” e szerződések szerves fejlődését. A szerződéskötési (jogügyleti) akaratszabadság körébe tartozik, hogy a szerződő felek a kényszerítő jogszabályok tiszteletben tartásának feltételével szabadon alakítsák ki a szerződés tartalmát, akár tipikus, azaz nevesített, akár atipikus, nevesítetlen vagy vegyes szerződésekre vonatkozóan.

A Ptk. *jogügyleti jogértelmezési* szabályai, úgy tűnik, nem teljese-
sek, hézagosak. Ezeknek pótlásáról egyelőre nem szólnak a módosítá-
sok.³⁹

A *jogügyletek alakisági* rendelkezései is hézagosnak tűnnek. /Ptk. 6:70. paragrafus (1)-(3) bekezdés/. Az új Ptk. helyesen és a jogösszehasonlításban általánosan elfogadott módon, hirdeti meg a szerződéskötési szabadsághoz tartozó *szóbeliség* (solo consensu) elvét. /Ptk. 6:63. paragrafusának (1) bekezdése/. Ugyanakkor helyeselhetően, a Ptk. elfogadja azt az általánosan elfogadott szabályt, mely szerint a formaköteles szerződéseknél a formahiányból közvetkező semmisséget elhárítja a felek kölcsönös teljesítése (konvalidáció, Ptk.6:94. paragrafusának (1) bekezdése- a szerződés alaki hibájának orvoslása). Az ettől, azaz a konszenzuális elvtől való eltérést, vagyis a kötelező formát, a Ptk. az ingatlan-nyilvántartási törvényre, a közjegyzői törvényre, továbbá a Ptk. egyes nevesített szerződésekre vonatkozó rendelkezéseire bízza. Habár, úgy tűnik, hogy a főszabályként előírányzott szóbeliség elve alóli kivételeket, a kötelező formát, legalábbis elvi szinten, Ptk.-ba tartozó joganyagként minősíthető. Így, pl. a formalizmus elve alá tartozó kivételek főbb szabályainak (pl. a) *lényeges forma*, vagyis jogkeletkeztető alaki kellék – lat.: forma ad solemnitatem; b) a *bizonyítási forma* – lat: forma ad probationem és ezeknek bizonyítási hatása) a szerződés megkötésének módját illető szabályai között volt volna helye. Az alakiság szabályozásnak a hiányosságát, a forma kivételességét jelentő eligazító szabályainak, világító tornyainak hiányát csupán egy példával szeretném illusztrálni. Az új Ptk. szerint a (magánjogi) *biztosítási szerződés* alapvetően konszenzuális /Ptk.6:443 paragrafusának (1) bekezdése/. Ez azonban, a vonatkozó jogösszehasonlítási irodalom és szabályozás fényében, vitatható, s komoly elemzést és megfontolandó változtatást érdemel. A biztosítási szerződés szóban való megkötése jogbizonytalanságot is jelenthet, pl. az átvállalt kockázatok, a biztosítási díj, a biztosítási összeg, a kockázatok átvállalásának időpontja, stb. tekintetében. Ezen ugyan enyhít a biztosítási okirat biztosító általi kötelező átadása, de a lényeges, v. jogkeletkeztető írásbeli alaki kellék, mely tartalmazná e szerződés lényeges elemeit, elháríthatná az esetleges jogvitákat. A biztosítási szerződés máshol, más Ptk-kban,

³⁹ Ld. SZALMA J. (2016): *Kutatásmódszertan*, Budapest, 101–156.; SZALMA J. (2016): Einfluß der Willens- und Erklärungstheorie auf europäische zivilrechtliche Kodifikationen und die Theorie über die Willensgeschäften, *Journal on European History of Law*, Brünn–Brno, Vol. 7, No 1, 23–34. Ld. A Ptk. 6:86. paragrafusának (1)-(3) bekezdéseit (a szerződés értelmezése).

vagy külön törvényben (német, francia, osztrák, svájci jog) formális, és ezt érdemes figyelembe venni nemcsak azért, mert ez máshol másként van, hanem azért is, hogy miért van másként. Azért, mert a lényeges, jogkeletkeztető formához, írásbeli alaki kellékhez fűzött biztosítás jobban szolgálja a jogbiztonságot mint a „szóbeli” (konszenszuális) biztosítási szerződés.

Figyelemre méltó vitát váltott ki az ún. *független, v. önálló zálogjog* intézménye.⁴⁰ Az új Ptk. ezt a hatályba lépése előtti változatában pozitív állásfoglalás ellenére, kizárta. A „bankok” úgy gondolták, hogy ez mint absztrakt, jogcím nélküli jogügylet jó, de az állampolgárok ezügyben nemigen jártak, vagy nem mindig jártak vagy járnának jól. Ezért a zálogjog eredeti kizárása nekem indokoltnak tűnt. A klasszikus magánjog definíciója szerint a zálogjog, különösképpen az ingatlanon létesített biztosítéki jellegű zálogjog járulékos és nem önálló jog. Esetünkben pl. ez azt jelenti, hogy a zálogszerződés követi a főszerződés, pl. hitel sorsát. Ha az utóbbi semmis, a zálog, mint hitelbiztosítási szerződés is semmis, vagy amennyiben a záloggal biztosított főszerződés felbontásra került, akkor ezzel egyidőben a zálogszerződés is felbontottnak tekinthető. Az absztrakt, önálló zálogjoghoz ilyen következmények nem fűződnek. Az absztrakt zálogjognak az a „háttér”, hogy a zálogba adó in fraudem legis kijátszható. Itt most nem a végrehajtási eljárásban alkalmazható törvényi, jogszabályi alapon, hanem a jogügyleti alapon létrejövő zálogjogról van szó. Az önálló zálogjog létjogosultságának megkérdőjelezését a klasszikus magyar magánjogi doktrína és a szabályozási tervezetek, javaslatok is megerősítik. Az új Ptk. módosításaira irányuló indítványozások, banki kezdeményezésre, szívesen vették (immáron módosítás útján) a független zálogjogot, szerintem ezügyben a módosítások helyeselhetők, azaz a független zálogjog módosítások útján történő bevezetése nem helyeselhető.

Az új Ptk. módosításai a *szavatossági és fogyasztói jogvédelmet* is érintették. Az új Ptk. a fogyasztó fogalmát kizárólag olyan természetes személyekre vonatkoztatta, akik adott jogügyletben, szakmájuk, önálló foglalkozásuk vagy üzleti tevékenységük körén kívül járnak el.⁴¹ A vál-

⁴⁰ Ld. pl. ANKA T. – GÁRDOS I. – NEMES A. (szerk. SÁRINÉ SIMKÓ Á.) (2003): *A zálogjog kézikönyve*, Budapest, 253.

⁴¹ V.ö.: SZALMA J. (2010): A fogyasztóvédelmi jogról, *Magyar Jog*, 1. sz. 29–32.

tozás szerint, bevezetésre kerül a vállalkozás is, amelyet a Ptk. a fogyasztó „ellentétéként”, vagyis a fogyasztói jogokszavatolójaként definiál.

Módosításra kerültek az *óvadékkal* kapcsolatos korábbi Ptk.-rendeletek is. A 2017. január 17-ei módosítás értelmében, amennyiben a kaució (óvadék) összege a havi bérleti díj háromszorosát meghaladja a túlzott mértékű biztosítékot a bérlő kérelmére a bíróság csökkentheti.

Az új Ptk. módosításai szerint, megnőtt a *vállalkozás ügyvezetőjének felelőssége*, vagyis, a jogi személy vezető tisztségviselője - ilyen minősítésben másnak okozott kárért olyan értelemben, hogy a jogi személlyel egyetemlegesen vonható felelősségre. Ez kiterjed a cég volt ügyvezetőjének a cég fedezethiánya miatt ki nem egyenlíthető hitelezői követelések iránti helytállásra.

Az új Ptk. módosításai kiterjednek az *értékpapírjogra*. A cél az volt, hogy megteremtse a Ptk. és a **Tőkepiacról** szóló 2001. évi CXXX. törvény (Tpt.) összhangját. A módosítás szerint a Ptk. ezentúl csupán az értékpapír fogalmát és alapvető szabályait tartalmazza. Rajta kívül kerülnek az értékpapírjog eljárásjogi szabályai és a tőkepiaci szabályozásra tartozó rendelkezések, amit a jövőben a tőkepiaci törvény fog szabályozni. Úgy tűnik, hogy ez a módosítás elfogadható, mivel itt egy aránylag változásnak kitett joganyagról, jogviszonytípusról van szó.

Amit a módosítások (átfogóan) nem érintettek, ami azonban fontos kérdés, az nem más, mint az *elévülés*, azaz az elévülési határidőknek a szokásos *kógens* volta helyett, az új Ptk. által teljes mértékben megtörtént *diszpozitív*vé tétele.⁴² A hazai jogirodalom kételkedett, hogy helyesíthető-e a Ptk. azon megoldása, mely szerint a törvényben előírányzott elévülési határidők, tartamuk tekintetében a felek jogügyleti akaratával befolyásolhatók, pl. rövidíthetőek, vagy akár hosszabbíthatóak. Ez ugyanis befolyásolhatja a kötelelem bírósági érvényesíthetőségét, mivel az elévülési határidő rövidítése előbbre hozza a kötelelem természetes kötelelemmé válásának időpontját a törvényihez képest és ezáltal bírói úton történő érvényesíthetőségét. A német reformált kötelmi jogban van ugyan az elévülési határidők tartamára nézve korlátozott diszpozitivitás, mégpedig arra az esetre, ha az elévülési határidő jogügyleti változtatása az

⁴² Ld. erről, SZALMA J. (2018): Sérelemdíj és a személyiségi jogok megsértésének magánjogi szankciói az európai és a magyar jogban, *Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK. Acta Carolinensis Scientiarum Juridico Politicarum*, Budapest, 32–44.

adósnak és a hitelezőnek érdekeit egyaránt oltalmazza. Az új Ptk. azonban (úgy tűnik) általános érvénnyel hirdeti meg az elévülési határidők diszpozitivitását. A svájci kötelmi jogban pedig ezek a határidők, tartamukat illetően, egyértelműen és kizárólagosan, kivétel nélkül, kógensek (kényszerít jellegűek). Minden esetre, a jogügyletiúton „engedélyezett” elévülési határidőnek a törvényihez képest való rövidítése a kötelezett (adós) terhére és a jogosult (hitelező) javára történik. Megfordítva, a jogügylettel meghosszabbított elévülési határidő a hitelező terhére történik és az adós javára szolgál. Az elévülési határidők diszpozitivitása szerintem nem szolgálja a jobbiztonságot, mivel a követelés bírói úton történő érvényesíthetősége nem a törvény szavától, hanem a felek jogügyleti akaratától függ, vagy függhet. A főként eljárásjogban (Pp) előírányzott határidők jellegüknél fogva jogvesztőek. Náluk tehát nincs természetes kötelelem (*naturalis obligatio*) és nem fordulhat elő a határidő jogi értelemben vett folyamatának, valamely törvénnyel szabályozott esemény alapján történő felfüggesztése, megszakadása, mint ahogyan ez megtörténhet az elévülési típusú szabályok szerint.

Ugyancsak vitatható és vitatott megoldása az új Ptk.-nak a **többes károkozás** esetében elvi és általános szinten elfogadott *egyetemleges felelősségre* vonatkozó megoldása, miközben a szokásos szabályozás az okozatossági és szubjektív felróhatósági hozzájárulás szerintiprimárisan osztott felelősség.⁴³ A többes károkozás esetében előírányzott egyetemlegesség ugyanis a római jogtól számítva napjainkig kivétel, bármennyi is ezeknek száma, - elsődleges az (okozási és vétkességi hozzájárulás alapján történő) osztott felelősség. Ugyanis az egyetemleges felelősségnek a hátránya az, hogy az károsult, hitelező által perelt, akár a kárhoz „legkevésbé” hozzá járuló károkozó viseli a visszkereseti per végezetéig a teljes kárt. Lehet, hogy a jövőben ennek a rendelkezésnek (többes károkozáshoz fűződő általános egyetemlegesség) is lehet, lehetne majd átértékelése. (Olyan értelemben, hogy a többes károkozás esetében főszabályként a vétkességi – szubjektív felróhatósági vagy oksági hozzájárulás szerinti osztott felelősség érvényesülne. Kivételként szerepelhetne az egyetemlegesség, pl. oly módon, amint a svájci Kt. előírja. Eszerint, amikor polgári jogi deliktum egyidejűleg kimeríti a büntetőjogi inkrimináció

⁴³ Ld. SZALMA J. (2016): Egyetemleges és osztott kártérítési felelősség a többes károkozás esetén – különös tekintettel az új Ptk. rendelkezéseire, *Magyar Jog*, 6. sz. 21–328.; SZALMA J. (2017): Solidary and divided Liability of joint tortfeasors – with special Regards tho the Provisions of the new Hungarian Civil Code, *Journal on European History of Law*, Brünn–Brno, vol. 8, No. 1. 65–75.

tényállását, de úgy, hogy a tettes, társtettes, felbujtó, stb. egymással tudatos, vétkes kapcsolatban állnak, egyértelműen egyetemleges felelősséget von magával, hiszen a kárt a résztvevők tudatosan, szervezeten és együtt tervezve okozták). Vagy, osztott a felelősség, a szerződési felelősség téren, ha az adósság tárgya osztható. Ha e tárgy jogi és tényszerű értelemben nem osztható megdönthetően vélelmezhető az egyetemleges tartozás. Bár, a jogirodalom és a kódexek nemigen veszik "szívesen" az egyetemleges felelősséget. A szerződési felelősségnél, többes tartozás esetében az egyetemleges felelősség akkor áll fenn, ha ezt a felek kifejezetten szerződésükben egyetértően előíranyozzák. A francia Code civil 2016. évi reformja érintette az egyetemlegesség korábbi szabályait is azzal, hogy újabban a passzív egyetemlegességet, abban az esetben, amikor az adós oldalán több személy van, inkább kivételnek, mint főszabálynak tartja.

A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, kisebb „hibái” ellenére, **rendkívül jelentős jogalkotás**, beleértve a jogbiztonsági szempontot. Jellemzője az elvi szinten történő *teljességre* való törekvés - helyet hagyván azonban a *kódexen kívüli* törvényeknek. Olyan polgári jogi jogviszonyok aktuális szabályozása érdekében, melyek változásnak vannak kitéve. Szabályozási módszeréhez tartozik a mellérendelési elv, a polgári jog alanyainak elvi egyenrangúsága. Kiemelt helyet nyert a *szerződési autonómia* és vállalkozói szabadság, mely magával vonja a kódex szabályainak elvi *diszpozitivitását*. Kivételt képeznek ezen autonómia korlátai, a jóhiszem, a jóerkölcs és a kényszerítő jogszabályok, továbbá a személyiséget, a családot és vagyont védő kártérítési jogszabályok. Ezen a téren előrehaladásként állapítható meg az *általános károkozási tilalom*, mely az európai kódexek általánosan elfogadott alapvető rendelkezéseinek számít. Az öröklési jog területén a kódex elfogadja a szokásos törvényi, végrendeleti és szerződési öröklési jogcímekeket, továbbá a *végrendelkezési* (végintézkedési) szabadság és a kötelelő rész szimbiózisát. A hatálybaléptetési szabályok, az európai kódex-doktrina és szabályozási gyakorlat értelmében, helyeselhetően hirdetik meg a Ptk. *jövőbeni hatályát* és a visszamenő hatály tilalmát. A Ptk. országgyűlési kihirdetésétől 2014. március 15-éig tartó egy és fél éves vacatio legis rövidnek tűnt, annál fogva, hogy a Ptk. nem kevés újdonságot hozott a korábbi, a rendszerváltástól kezdődően, többször módosított 1959. évi V. törvény rendelkezéseikhez képest, aminek megismeréséhez kellő idő lett volna szükséges. Enyhített a rövid határidőn az a körülmény, hogy a Ptk. számos kiadást ért meg, beleértve a kommentárokat és a tükrös szerkezetű (régi és új Ptk.

szabályainak összevetését szolgáló) kiadványokat. /Újabbban (2018 november) várható a Ptk. többkötetes Nagykommentárjának új kiadása/. A *vállalkozási jog* státusz- és dinamikus részének bevitele a kódexbe nem kevés, gyümölcsöző, pro et contra vitát eredményezett. Habár a kereskedelmi és a polgári jogviszonyok „rokonságban” vannak, a kereskedelmi jog egységes kódexbe emelése, nem vesztette el sajátos ismérveit. Bár változásoknak való kitettsége miatt, talán jobb lett volna a kereskedelmi jog külön kódexbe való elhelyezése. A *családi jog* külön könyvbe való inkorporációja helyeselhető, mert ezt a klasszikus kódexek szabályozási gyakorlata régtől elfogadta, mégpedig a család, a házasság, a gyermek, fokozott polgári jogi oltalma céljából. A kódex szerkesztői külön kiemelik, hogy az új Ptk. megalkotása során beépítésre került az Európai Unió vonatkozó irányelvi joga, különös tekintettel a *fogyasztóvédelemre*, a *termékfelelősségre*. A versenyjog területén a Ptk. a *tisztességtelen verseny* eseteit pontosítja. A Ptk. meghozatala óta történő alkalmazása során előforduló hiányosságainak kiküszöbölése céljából *módosításokra* került sor és nem kizárható, hogy ezekre a jövőben is sor kerülhet a Ptk. jobbítása céljából.

III.

A jövőbeni hatály elve és a visszaható hatály tilalma

A polgári jogi jogszabályok időbeni hatályáról szóló elméletek figyelemmel vannak a jogbiztonságra. Erre való tekintettel kialakult a *jövőbeni hatály* elmélete, mely főként a francia jogtudományban jutott kifejezésre, de más jogrendszerekben is elfogadott. Ez arról szól, hogy az új törvény csak a jövőben, az új törvény hatálybalépését követően létrejövő polgári jogi kapcsolatokra alkalmazható, pl. a házasságkötés, valamely szerződés alaki kellékeire, akár érvényére nézve. Ennek a doktrínának egyik változata értelmében, a régi törvény «megőrzi» hatályát az új törvény hatályba lépését követően is, mind a polgári jogi jogviszony létrejövetele, mind érvénye tekintetében, azokra a jogi kapcsolatokra nézve, melyek a régi törvény idején jöttek létre. Az új törvény e doktrína szerint, nem róhat új terheket a korábbi törvény értelmében létrejövő polgári jogi kapcsolatok alanyaira. A másik elmélet-változat szerint az ily módon értelmezett jövőbeni hatály jogbiztonsági kérdéseket is felvethet, mert a régi és az új törvény párhuzamos alkalmazását hosszabb időre kiterjeszti. Ezért alakult ki az ún. *pillanatnyi hatály* elmélete. A tartós jogviszonyok esetében, vagyis az olyanoknál, amelyek a régi törvény idején jöttek létre,

de tartamuk kiterjed az új törvény hatálybalépésének idejét követő időszakra is, e doktrína változat szerint a régi törvény szerint létrejövő polgári jogi kapcsolatok létrejövetele tekintetében a régi, a hatályát illetően pedig már az új törvényt kell alkalmazni. Ez a változat tehát részben megengedi a visszaható hatályt a tartós polgári jogi kapcsolatok esetében. Ami előfordulóan akár nem kívánt új terheket ró a jogi kapcsolat feleire. A jogbiztonság és jogfolytonosság megőrzése és a régi törvény korlátlan idejű újjal való párhuzamos alkalmazásának elkerülése céljából, és a terhek csökkentése céljából a pillanatnyi hatály elmélete határidőt szab az új törvénnyel való összehangolásnak, pl. egy korábbi törvény szerint bejegyzett cég alapító aktusainak új törvénnyel való egyeztetését illetően. (Történt ez pl. a svájci Kt. reform-módosításai során).

Ezen (pillanatnyi hatályról szóló) elmélet azonban távolról sem „tökéletes.” Probléma merülhet fel a *régi és az új törvény érvénye közötti alkalmazási konkurencia* tekintetében, amennyiben közöttük azonos jogviszony érvényét illetően, *ellentétes szabályozásra* került sor. Sarkított példával élve, a régi törvény szerint egy tartós szerződés (pl. egy élethossziglani eltartási szerződés) érvényes, az új szerint pedig érvénytelen. Az elmélet erre a problémára úgy válaszolt, hogy a tartós szerződések vagy egyéb polgári jogi kapcsolatok *létrejövetelét illetően a kapcsolatok létrejövetele idején érvényes törvényt, a hatálya tekintetében pedig az új törvényt* kell alkalmazni. Ezt az elmélet a *pillanatnyi hatály* elméletének *egy változatát képezi*. A pillanatnyi hatály nem tekinthető teljes mértékben jövőbeni hatálynak, inkább egyfajta *korlátozott visszaható hatályt* jelent, mivel már egy korábbi törvény alapján létező polgári jogi kapcsolat hatálya tekintetében kiterjeszti az új törvény hatályát. Pl. egy korábbi bejegyzett cég, amely a régi törvény szerint érte el bejegyzését, ugyan az új törvény értelmében folytonosnak tekinthető, de a cég további működését illetően, további új feltételeket szabhat meg. Ez egyfajta részleges visszaható hatályt jelent, ami a cégnek további működése érdekében nemcsak a régi, hanem az új törvénynek is eleget kell tennie. Ezért a svájci Kt. hatálybaléptető rendelkezései hosszabb *határidőt* szabott, meg annak idején a régi cégek alapító aktusainak *új törvénnyel való összehangolása* céljából.

A magyar Ptk.-t **hatálybaléptető** szabályok (Ptke)⁴⁴ elfogadják az európai kontinentális Ptk.-ban szokásos és általánosan elfogadott jövőbeni hatályt. Tehát az új Ptk. nem alkalmazható azokra a magánjogi jellegű tartós jogviszonyokra, amelyek a Ptk. hatálybalépése előtt keletkeztek. Azokra a tartós kötelmi, vagy egyéb magánjogi kapcsolatokra, amelyek a Ptk. hatálybalépése előtt jöttek létre, azok a jogszabályok érvényesek, amelyek az illető jogviszony létrejövetele idején hatályban voltak, gyakorlatilag a régi (módosított) Ptk. Igaz, a Ptké. sok esetben alkalmazza az ún. pillanatnyi hatály elméletét, amikor is a régi Ptk. idején szerzett jogosultságokra, de az új Ptk. hatálybalépése után is tartó jogosultságokra, azaz a megszerzési vagy elvesztési folyamatára már az új Ptk. szabályait alkalmazza, pl. a *cselekvőképesség* megítélése tekintetében. Pl. a Ptké 2. paragrafusában a Ptk. hatályba lépésekor a tizenhét évét be nem töltött, cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett kiskorú jognyilatkozatainak megtételére – ideértve a függő jognyilatkozatokat is – a(z új) Ptk. korlátozottan cselekvőképes kiskorúak jognyilatkozataira vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni. Ám a Ptké 8. paragrafusának (1) bekezdése a „valóságos” jövőbeni hatályt irányozza elő a Ptk. *személyiségi jogok* megsértésének szankcióira vonatkozó rendelkezéseket illetően s ezeket csupán a hatálybalépését követően megtörtént jogsértésekre kell alkalmazni. A 2. bekezdés értelmében pedig a Ptk. hatálybalépése előtt személyiségi jogsértésekre a jogsértés időpontjában érvényes szabályokat kell alkalmazni (gyakorlatilag a korábbi többször módosított Ptk.-t). A pillanatnyi hatály elméletét követi a Ptké *jogi személyekre* vonatkozó hatálybalépési szabályai. Ugyanis 9. paragrafusának (2) bekezdése előírja, hogy azon jogi személyen, amelynek a nyilvántartásba-vételre irányuló eljárás, az átalakulás, az egyesülés és a szétválás, a Ptk. hatálybalépésekor folyamatban van, a 2015. március 14.,-én

⁴⁴ Ld. a Ptk. második részében, a hatálybalépésről szóló 8:4. paragrafust, mely szerint *e törvény 2014. március 15-én lép hatályba*. Ld. pl. in: Polgári Törvénykönyv, Budapest, 2018, 236., továbbá a 2013. évi CLXVII. törvény a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezéseinek (melyet az Országgyűlés a 2013. október 23-i ülésnapján fogadott el, 70. paragrafusában a Ptké. rövidítéssel) 1. paragrafusát, melynek szavai szerint: ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) rendelkezéseit a *hatálybalépését követően a) keletkezett tényekre és jogviszonyokra*, valamint b) *megtett jognyilatkozatokra kell alkalmazni*. Ld., Polgári Törvénykönyv, Budapest, 2018, 238.,

alkalmazandó jogszabályoknak kell megfelelnie. Vonatkozik ez a *gazdasági társaságokra* is, amelyek már előzetesen, a Ptk. hatálybalépése előtt nyertek bejegyzést, s a Ptké 12. paragrafusa értelmében kötelesek a továbbműködésről dönteni azzal, hogy a továbbműködés esetén, a létesítő okiratot az új Ptk.-nak megfelelő szükséges módosításával a cégbírósághoz benyújtani. Erre a Ptké. jogbiztonsági ok miatt, határidőket is megszabott. A pillanatnyi hatályt elméletét követi a Ptké 23. paragrafusa is, a korábbi *családjogi* jogviszonyokra nézve, azzal, hogy a Ptk. hatálybalépését követően keletkezett tényekre, megtett nyilatkozatokra, tényekre már az új Ptk. szabályait kell alkalmazni. A Ptké 25. paragrafusa a *házassági bontóper* tekintetében a jövőbeni hatályt érvényesíti, azzal, hogy az új Ptk. házasság felbontásról szóló rendelkezéseit akkor kell alkalmazni, ha a bontóper a Ptk. hatálybalépését követően indították. A jövőbeni hatályt irányozza elő a Ptké 49. paragrafusában a *zálogjogi* rendelkezések tekintetében. A Ptké 50. paragrafusa a *tartós kötelek* esetében, a jövőbeni hatályt elvét követi, ugyanis amennyiben a kötelelem a Ptk. hatálybalépése előtt jött létre, és tart a hatálybalépés után is, ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a hatálybalépését követően keletkezett tényekre, megtett jognyilatkozatokra, a Ptk. hatálybalépése előtt hatályos jogszabályok rendelkezéseit kell alkalmazni. A Ptké 54. paragrafusa értelmében, a deliktális *károkra*, azaz e károk iránti kártérítési felelősségre nézve az új Ptk.-t kell alkalmazni, amennyiben a károk a Ptk. hatálybalépése után álltak be, gyakorlatilag a jövőbeni hatályt elméletét követve. Argumentum a contrario, a Ptk. hatálybalépése előtt keletkezett deliktális károkra a kár beállta idején érvényes szabályok a mérvadóak. A jövőbeni hatályt követi a Ptké 57. paragrafusa, mely szerint, ha e törvény másként nem rendelkezik, a Ptk. *öröklési jogot* szabályozó rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépése után megnyílt öröklésre kell alkalmazni.

A vázlatosan ismertetett hatálybaléptetési rendelkezések tehát elvben kizárják az új Ptk. hatálybalépése előtt keletkezett polgári jogi kapcsolatokra nézve, a visszaható hatályt. Feltéve, hogy a visszaható hatály fogalma alatt nem értjük az ún. pillanatnyi hatályt. A pillanatnyi hatály elmélete egyébként a korábban keletkezett tartós polgári jogi kapcsolatok joghatásait illetően már az új törvényt alkalmazza, ami azt jelenti, hogy „részleges” visszaható hatályt fémjelez. A Ptk. ezt a kérdést úgy oldja meg, hogy a korábbi törvény szerint létrejött tartós, az új törvény hatálybalépése utáni időszakra kiterjedő jogviszonyokra nézve, csupán a hatálybalépés után történő új tényekre és nyilatkozatokra nézve terjeszti érvényét. Más szóval, az új Ptk csupán azokra korábbi törvény szerint

létre jövő jogi kapcsolatokra terjeszti ki szabályait, amelyek ügyében az új törvény hatálybalépése után történtek meg az új tények, vagy jognyilatkozatok.

A visszaható hatályt a hatályos magyar Btk. is, a jogbiztonság és a jogkövető magatartás elérése céljából joggal tagadja. Ez alól kivételt képez, hogy az új Btk. rendelkezéseit a korábbi deliktumokra is kiterjeszti, feltéve, hogy az új inkrimináció, a régi törvény hatálya idején elkövetett azonos bűncselekményekre nézve, enyhébb büntetéstírányoz elő.

IV.

A szerzett alanyi jogok tiszteletben tartásának elve

Alapvető konvergens szabálynak tartható, hogy a korábbi törvény alapján létrejövő polgári jogi kapcsolatokat az új törvény nem szüntetheti meg. Pl. a régi Ptk. és Csjt. alapján létrejövő házasságot, névviselést, stb. Ez szerves része a jogfolytonosság és jogbiztonság követelményének.

A szerzett jogok doktrínáját a fentebb vázolt, Ptké. hatálybaléptetési szabályai is megerősítik, hiszen elismerik a korábban, a korábbi törvény alapján jogszerűen kötött házasságot, létesített céget, stb.

Az európai doktrínában, da magyar polgári jogi elméletben is (pl. Kecskés László) felmerült a jogalkotó *jogalkotásával állampolgárnak okozott káráért* való felelőssége, amennyiben az *új törvény az állampolgárt megfosztotta korábban jogszerűen szerzett jogától*, vagy a korábbihoz képest *új terheket* rótt rá, ily módon korlátozva a korábban szerzett polgári jogi jellegű jogosultságokat, mely vagyoni jellegű kárban is kimutatható és az új legiszláció és a kár között oksági kapcsolat mutatható ki. Ez a kérdés okkal és joggal merült fel, a jogbiztonság fényében. Annál inkább, mert pl. a korábban bejegyzett cégek esetében a Vhr. jogszabály ugyan elismeri a cég kontinuitását, de igényli az új törvény szerinti bejegyzést is.

V.

A felek mellérendelésének elve

A polgári jogi kapcsolatok tekintetében a jogbiztonságot különösen e kapcsolatok feleinek, vagyoni és személyi jogviszonyaira vonatkozó mellérendelési elve szolgálja, szavatolja. (Ld. az új Ptk. 1:1. paragrafusába foglalt mellérendelési és egyenrangúsági elv szabályát). A ko-

rábbi, rendszerváltás előtti, ún. szocialista rendszerek, így a rendszerváltás előtti Magyarországon is, a korábbi Ptk., kevés kivétellel, mint volt Jugoszlávia kötelmi törvénye (1978), nem ismerte el az állami kárfelelősséget abban az esetben, ha az állam, azaz szerve, pl. bíróság, közigazgatási hatóság, az állampolgárnak jogellenesen kárt okozott. (Pl. azért, hogy a büntető bíróság ártatlant marasztal szabadságvesztésre). A hivatkozási alap erre az volt, hogy az állam szuverén és ily módon kárfelelősségi immunitása van. Ezzel szemben állt és szemben áll a polgári jogi doktrína, mely szerint az állam vagy szerve felelős az állampolgárnak okozott kárért, mivel az állam polgári törvénykönyvének elfogadásával és ebben a polgári jogi kapcsolatok feleinek mellérendelésével, lemondott kárfelelősségi immunitásáról. Tehát, ha az állam, vagy az új Ptk. szerint - ennek szerve jogellenesen kárt okoz az állampolgárnak, azért felelős a kárért, mert a polgári jogi kapcsolatokban az állam, vagy szerve is, az állampolgárral mellérendelt jogviszonyban van. (Ptk. LXXI. fejezet: Felelősség közhatalom gyakorlásával okozott károkért, 6:548, 6:549 paragrafusok). Ha az állam, avagy szerve állampolgárral szerződést kötött, pl. adásvételt, vagy az állampolgárnak kárt okozott, azonos helyzetben van mint a természetes személy, vagy más jogalany és utólag nem élhet vissza az egyébként rendelkezésére álló törvényhozási szuverenitással, megtagadván a kötelelem teljesítését.

A polgári jogi kapcsolatok feleinek mellérendelése tehát azt jelenti, hogy a felek egyenrangúak, függetlenül attól, hogy a polgári jogi jogviszony alanyait egyfelől a természetes, vagy jogi személyek, másfelől az állam, önkormányzatok képezik. Őket azonos jogok és kötelezettségek illetik meg. Leegyszerűsítve, ha egyfelől az állam vagy szerve, másfelől az állampolgár áll egymással a polgári jogi kapcsolatban, az állam vagy szerve nem áll az állampolgárral szemben felérendelési viszonyban úgy, mint ahogyan ez fennáll a közigazgatási jogviszonyban. Ha a polgári jogi kapcsolatban (pl. károkozás, szerződés) az egyik oldalon az állam, vagy szervei, a másik oldalon pedig természetes személy vesz részt, az egyébként vitathatatlanul legiszlatív szuverenitással rendelkező állam, vagy szerve, ezzel a szuverenitással nem élhet vissza, azért, hogy utólag meghozott törvényével megszünteti, vagy módosítja a szerződést, vagy felmenti az állam vagy szerve által okozott kárfelelősséget. Ennek a jogalapja az, hogy az állam Ptk.-ja által egyenrangúnak tekinti a polgári jogi kapcsolatok feleit, függetlenül közjogi, vagy magánjogi státusuktól. A felek tehát a polgári jogi kapcsolatokban nem állnak egy-

mással szemben felérendlet viszonyban, szemben a közigazgatási jogviszonnal, melyben a felek egymással szemben, fel- és alárendeltségi viszonyban vannak. Utóbbinál azzal a korrekcióval, hogy az ezzel együtt járó közigazgatási diszkréciós (szabad mérlegelés) elvnek ellensúlyozása céljából fennáll a jogerős közigazgatási aktusok törvényességét érintő bírói felülvizsgálat lehetősége, a közigazgatási per szabályai szerint.

Az új magyar Ptk. ezeket a nemcsak jogbiztonsági, hanem a jogállamisági feltételeknek eleget tett azáltal, hogy bevezető rendelkezésében, továbbá kárfelelősségi jogszabályaiban meghirdeti a polgári jogi kapcsolatokban, jogviszonyokban a felek mellérendelésének (egyenrangúságának) elvét. A Ptk. 1:1 paragrafusában ugyanis kimondja, hogy „e törvény mellérendeltség és egyenjogúság elve szerint szabályozza a személyek alapvető vagyoni és személyi viszonyait.”⁴⁵

Az új Ptk. egyfelől előírja a közhatalom (közigazgatási) jogkörben állampolgárnak okozott károkért való kártérítési felelősséget,⁴⁶ másfelől a bírósági, ügyészségi, közjegyzői és végrehajtói jogkörben okozott károkért való felelősséget.⁴⁷ A felelősség, a hatályos magyar jogban, habár az állam szerve okozta, nem az államot, hanem a szervét terheli. E felelősséget a Ptk. az ún. különleges felelősségek körében szabályozza. Jeleztvén ezzel, hogy eltér az általános kárfelelősségi szabályoktól. Ennek ellenére, e felelősségre is vonatkoztatható az általános kárfelelősségi feltételek közül az, hogy a közhatalom jogellenesen járt el,⁴⁸ és a jogellenes eljárás és a kár között fennáll az okozatossági kapcsolat. A felelősség továbbá azzal feltételezett, hogy a károsult az adott eljárásban élt rendes perorvoslati jogával.⁴⁹ Mint egy kármegelőzési kötelezettségével.

⁴⁵ Ld. pl. *Polgári Törvénykönyv*, Budapest, 2018, 17. (Bevezető rendelkezések).

⁴⁶ Ld. Ptk. 6:548. paragrafusát.(Felelősség közigazgatási jogkörben okozott károkért).

⁴⁷ Ld., Ptk. 6:549. paragrafusát. (Felelősségbírói, ügyészségi, közjegyzői és végrehajtói jogkörben okozott károkért).

⁴⁸ Ld. Ptk. 6:520. paragrafusát (jogellenesség).

⁴⁹ Ld. a Ptk. 6:548. paragrafusának (1) bekezdését és 6: 549. paragrafusa (1) bekezdésének utolsó mondatát.

VI.

A személyiségi (nemvagyoni) és vagyoni jogosultságok egyenlő oltalma - kártérítés vagy elégtételnyújtás (sérelemdíj) útján

Jogbiztonsági oknál fogva is, a joggal oltalmazott javak teljessége szempontjából, fontos polgári jogi alapelv, az, hogy a polgári jogi szankciók (kártérítés, vagy kárpótlás/sérelemdíj) által, nemcsak a vagyoni jogosultságok megsértése, hanem a személyiségi (nemvagyoni) jogosultságok (emberi méltóság, testi épség, egészség szabadság, becsület, szellemi alkotások, pietás) jogellenes megsértése is oltalmazást nyerjen. Ezt az új Ptk. 2:52, paragrafusában sérelemdíj formájában ismeri el, a 2:42-2:50. paragrafusokban általánosan (emberi méltóság), vagy nevesítetten (pl. élet, testi épség, egészség, szabadság) előírt személyiségi jogsérelmek eseteiben, azzal, hogy a felsorolás nem zártkörű.⁵⁰ Nemcsak a francia, vagy a német jogelmélet, hanem immáron a magyar jog állásfoglalása szerint is, a vagyoni jogosultságok (dommage materielle, materielle Schaden, vagyoni kár) megsértéshez hasonlóan, azonos, vagyis hasonlítható polgári jogi szankciókkal láthatók el a személyiségi javak megsértése (dommage moral - immaterieller Schaden, erkölcsi kár, személyiség-sérelem) esetére is. A joggal oltalmazott emberi értékek körébe nemcsak vagyoni, hanem nemvagyoni (eszmei) jellegű javak, vagyis az emberi méltóságot, testi és lelki intergitást (élet, testi épség, egészség, szabadság) érintő javak egyenrangú oltalma is bekerült az új magyar Ptk.-ba. A polgári jog tipikus szankciója a vagyoni jellegű kártérítés, vagy kárpótlás. E szankció akkor is alkalmazható a vagyoni és nemvagyoni javak egyenlő, azonos oltalma értelmében, ha a nemvagyoni javak vagyoni mércékkel nem mindig, vagy nem azonos módon fejezhető ki, vagy akkor is, ha vagyoni jellegű szankcióval nehezen kárpótolhatóak. A vagyoni jellegű kártérítési, kárpótlási, vagy elégtételnyújtási szankció azonban a károsultat, jogsértettet akkor is megilleti, ha őt nem vagyoni, hanem személyiségi javaiban sértette meg a károkozó, vagy jogsértő. Annál fogva, hogy az ember joggal oltalmazott értékeit, legyenek ezek vagyoni, vagy személyiségi jellegűek, egyformán kell oltalmazni, még akkor is, ha a személyiségi javak legtöbbször vagyoni jellegű értékmérccel, azaz teljesen egzakt módon nem mérhetőek. Am a sérelemdíj mértéke meghatározható

⁵⁰ Ld. SZALMA J. (2018): Sérelemdíj és a személyiségi jogok megsértésének magánjogi szankciói az európai és a magyar jogban, *Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara, Acta Caroliensis Scienciarium Iuridica – Politicarum*, Budapest.

vagyoni mércéken kívüli kritériumok alapján, pl. a sérelem jelentősége (súlya), tartama, személyiségre és általános életképességre, a sértett személyiségére és környezetére való hatása. A sérelemdíj célja *nem a sérelmező büntetése, hanem a sérelmezett kárpótlása*, a neki nyújtandó méltányos elégtétel (satisfaction) útján, ami nem kötelezően vagyoni jellegű. Pl. a sajtósérelem esetében, a téves közlés kötelező helyesbítése, vagy a jogsértés megállapítása, a jogsérelem által előállított dolgok megsemmisítése nemvagyoni jellegű kárpótlás. A személyiségi jogsérelem azonban szankcionálható vagyoni jellegű elégtétellel, sérelemdíjjal is. Természetesen, a személyiségi javak megsértése, más, magánjogon kívüli közjogi jellegű jogágak, pl. büntetőjog szerinti szankcióval is sújthatók. Különösen akkor, ha adott személyiségi jogsértés ténye egyidejűleg kimeríti nemcsak a polgári jogi, hanem a büntetőjogi deliktum inkriminációs tényállását, anélkül, hogy itt a ne bis in idem és a non cummul elve sérülne. Ugyanis egyazon tényből, cselekményből vagy mulasztásból, más-más felelősségrevonási lehetőség is fennállhat, függően attól, hogy: a) a közrend, vagy b) a magánjogi vagyoni rend (általános károkozási tilalom), valamint a joggal oltalmazott emberi méltóságnak, személyiségi javaknak, megsértéséről lenne szó.

Minden esetre, a személyiségi jogok sérelmének polgári jogi szankciója nem a sérelmező büntetését, hanem a sérelmezett kárpótlásának, elégtételnyújtásának célját szolgálja. A pönális funkciót a büntető jog veszi át, amennyiben a személyiségi vagy vagyoni mellett, a sérelem egyidejűleg kimeríti a büntető jogi inkrimináció tényállását. A polgári jog rendeltetése szerint térítési, míg a büntető jog célja pönális (megtorlási, megelőzési és javítási) célt követ.

VII.

Következtetések

A polgári jog, azaz a polgári jogi kodifikációk, ugyan nem egyedüli jogszabályok, amelyek növelik a jogbiztonságot, ám a maguk szabályozási módszereivel jelentősen hozzá járulnak a polgári jogi (családi jogi, dologi jogi, kötelmi jogi) kapcsolatok stabilitásához és e téren a jogbiztonság érvényesítéséhez. A jogbiztonságot, többek között, a polgári jog a XIX.-XX század jogtudománya által kimunkált és a nemzeti polgári jogi kódexekben konvergens elvek szolgálják, így: 1) a felek egyenrangúsága, mellérendeltsége; 2) a szerzett jogok tiszteletben tartása; 2) az új polgári jogszabályokat szabályozó törvény jövőbeni hatálya, visszaható

hatályának tilalma; 3) a vagyoni javak és a személyiségi javak egyenrangú oltalma. A felek egyenrangúságának elve többek között, azt jelenti, hogy amennyiben az állam, vagy szerve az állampolgárral polgári jogi kapcsolatba lép, vagy kerül (pl. magánjogi szerződés útján, vagy akár a szerve által jogellenesen kárt okoz), a jogállamiság követelményével összhangban, nem élhet vissza egyébként fennálló legiszlációs (törvényhozói) szuverenitásával és teljesítési vagy kártérítési felelősségét utólagosan, pl. a jogügylet megkötését követő törvényével nem zárhatja, nem iktathatja ki. A jövőbeni hatály és a szerzett jogok tiszteletben tartásának elve azzal növeli a jogbiztonságot, hogy a korábban, a megelőző törvény alapján jogszerűen szerzett alanyi jogosultságokat nem szünteti meg, biztosítja a tartós alanyi jogok kontinuitását.

A jogbiztonságot és a jogkövető magatartást elősegítik a törvényeknek csupán indokolt esetekben történő változtatása, azaz a törvények stabilitása. A gyakori jogváltozások csökkentik a polgárok jogbiztonsági elvárását. A Ptk.-k előkészítését, gyakori változtatásának és ezáltal a jogbiztonytalanság megelőzése céljából, általában hosszantartó, körültekintő tudományos, szakmai és jogalkotói munka fémjelzi. Ami az új magyar Ptk. kodifikálása esetében is kifejezésre jutott. A kódexbe csak a hosszan tartó időszakban kiérlelődött, a joggyakorlatban bevált intézmények kerülhetnek be. A változásoknak kitett jogszabályokat a Ptk.-k a stabilitási igény miatt, általában nincs a Ptk.-kban helyük, hanem a különleges, kódexen kívüli törvényekben, melyek rugalmasabban alkalmazkodhatnak az új jogfelfogáshoz, vagy inkább „készek” a változtatásokra.

Az új magyar Ptk. (2013) európai mércékkel mérve is, kiemelkedő jogalkotás. Újabb, változásai nem a törvénykönyv egészét, hanem csak egyes részeit érintik, tehát semmiképpen sem minősíthetők rekodifikáció-nak, hanem csak novellákként, törvénymódosításokként vehetők számba. A kódexben érvényesülnek, az európai kontinentális nemzeti kodifikációkban általánosan elfogadott és konvergens, jogbiztonságot nyújtó alapelvek. Olyanok, mint a felek egyenrangúsága, azaz másszóval mellérendeltségi kapcsolata a polgári jogi jogviszonyokban, a korábbi törvény alapján jogszerűen szerzett alanyi jogosultságok (pl. házasság, tartási jog, névjog, szellemi alkotások oltalma, stb.) tiszteletben tartásának elve. Az új Ptk. módosításait követően, továbbra is, változatlanul előírja a vagyoni és nemvagyoni joggal oltalmazott javakat és megsértésüket, vagy teljeskörű kártérítéssel, vagy elégtételnújtásra alkalmas sérelemdíjjal szankcionálja. Másszóval, mind a vagyoni, mind a nemvagyoni javak megsértését a Ptk. alapvetően egyforma oltalmi hangsúllyal,

de differenciált mércék alkalmazásával, kártérítési vagy kárpótlási rendeltetéssel védi. E különbségtétel ellenére, a Ptk. mégis, egységesen jár el a vagyoni és nemvagyoni javak oltalma tekintetében, olyan értelemben, hogy mindkét esetben, a jogsértést a polgári jogra jellemző, vagyoni jellegű jogkövetkezményt vonja magával. Maradtak még azonban, a módosítások után is vitatott, vagy vitatható megoldások. Szerintem ilyenek lehetnek az új Ptk. hatálybalépését követő jogirodalomban jobbít szándékú észrevételek, pl. a többes károkozás egyetemlegességének kérdését illetően, a jogügyletek értelmezésének közelebbi szabályozása, a szerződés alaki kellékeinek kiegészítő szabályozása, az elévülési jogszabályok tartamának diszpozitivitásának kérdése, a kártérítés mértékének előreláthatósági klauzula alapján történő túl széleskörű alkalmazásának kérdése, a kártérítési jogban a bíróság a kérelemhez kötöttségét kizáró rendelkezésének vitatható szabálya, stb.). Ezekkel együtt, előfordulhatnak még olyan szabályozási kérdések, amelyeket a jogalkalmazás és az elmélet fényében, a Ptk.-nak esetleges további kiegészítésével, módosításával, fokozható a jogbiztonság a polgári jogi kapcsolatokban.

Felhasznált irodalom:

Alaptörvény, Budapest, 2013

ALEXANDER Fr. – DELRÉ, C. (2011): *Notions de droit civil*, Bruxelles

ANKA T. – GÁRDOS I. – NEMES A. (szerk. SÁRINÉ SIMKÓ Á.) (2003): *A zálogjog kézikönyve*, Budapest,

Az európai szerződési jog alapelvei (Principles of European Contract Law, PECL, Parts I and II, LANDO, O., BEAL, H. The Hague, 2000; német kiadás: Grundregeln des Europäischen Vertragsrechts, Teile I. und II, BAR, Ch. – ZIMMERMANN R. (Hrsg), München, 2002; francia fordításban: Les principes du droit européen du contrat, I, L'execution et ses suite, Tallon (ed.), Paris, 1997; olasz fordításban: Principi di diritto europeo dei contratti, Parte I e II, Milano, 2001, stb. A szöveg magyar nyelven, teljes egészében, Budapesten is megjelent.

BADÓ A. – BENCZE M. – BÓKA J. – MEZEI P. (szerk.) – BADÓ A. – BARTHA I. – BENCZE M. – BÓKA J. – FEKETE B. – HEKA L. – MEZEY P. – PAKSY M. – RADICS O. – VISEGRÁDY A. (szerzők) (2012): *A Jogrendszerek világa*, Budapest

BYDLINSKI F. (1991): *Zivilrechtskodifikation und Sondergesetze*, FS Walter.

BORHARDT (2001): *EU und EG – Vertrag, Textfassung nach dem Vertrag von Nizza*, 3, Auflage, Bundesanzeiger Verlag, Köln

- CSERNE P. – GAJDUSCHEK Gy. (2015): *Jogalkotási javaslatok megfogalmazása a jogtudományban*, 79–100., *ibid*, *A jogszabályok hatásvizsgálata, kritikai megközelítés*, 97–100., in: *A jog tudománya (szerk. JAKAB A. – MENYHÁRD A.)*, Tudománytörténeti és tudományelméleti írások, gyakorlati tanácsokkal, Budapest
- DESHAYES O. – GENICON T. – LAITHIER Y-M. (2016): *Reforme du droit des contrats, Du régime général et de la preuve des obligations*, Commentaire article par article, LexisNexis, SA Paris
- DISSAUX, N., JAMIN, Ch. (2016): *Réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve de obligations* (Ordonance n. 2016-131 du 10: février 2016), Paris, Dalloz.
- DOUVILLE, Th., ALLEAUME, Ch., CHONÉ-GRIMALDI, A-S. et allium (2016), *La réforme du Droit des Contrats du régime general et de la preuve des obligations*, Commentaire article par article Ordonance du 10. février 2016, Gualino éditeur. Lextenso editions
- Familienrechtsänderungsgesetz (Ö), (2004), BGBl 2004/58.
- Familienrechtsänderungsgesetz (Ö), (2009), BGBl I 2009/75.
- FERENCZI F. – PRUGBERGER T. (2016): *A vállalkozás és a vállalkozói tevékenység egyes gazdaságjogi és gazdaszociológiai problémáiról*, Debrecen, 3–142.
- FÖLDI A., HAMZA G. (2018): *A római jog története és intézüciói*, Budapest,
- GAJDUSCHEK Gy. (2016): *Előkészítetlenség és utólagos hatásvizsgálat hiánya*, in: JAKAB A.
- GAJDUSCHEK Gy. (szerk.) *A magyar jogrendszer állapota*, Budapest, 808
- GUHL, Th. (KOLLER, A., A. K. SCHNYDER, A. K., DRUEY, J. N.) (2000): *Das schweizerische Obligationenrecht*, 9. Auflage, Zürich
- HAMZA, G. (2002): *Die Entwicklung des Privatrechts auf römischrechtliche Grundlage, unter besondere Berücksichtigung in Deutschland, Österreich, der Schweiz und Ungarn*, Budapest
- HAMZA G. (2014): *A modern jogrendszerek tagozódása és a római jogi tradíció*, Budapest
- Ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény az ingatlan-nyilvántartásról; 109/1999. (XII.29.) FVM rendelet az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény végrehajtásáról, egységes szerkezetben a 2015. június 1. és július 1. napján hatályban levő rendelkezésekkel, in: *Ingatlan-nyilvántartási jog*, Budapest, 2015
- Insolvenzrechtsänderungen (Ö) (2010)– IRÄG, BGBl- I 2010/29.
- KIRÁLY M. (2018): *A személyek és a felek autonómiája az új nemzetközi magánjogi törvényben*, *Jogtudományi Közlöny*, 12. sz. 509–516.
- Kindschaftsänderungsgesetz (Ö-Ausztria) (2001), BGBl. I 2000/135.
- Kindschafts- und Namensrechtänderungsgesetz (Ö), (2013), BGBl I 2013/15.

- KISS Gy. (2007): *Az új Ptk. és a munkajogi szabályozás, különös tekintettel az egyéni munkaszerződésekre*, 191–252.
- KENDERES Gy. (2007): *A munkaszerződés hazai szabályozásának alapkérdései*, Miskolc, 143.: (Munkaviszony vagy polgári jogi viszony).
- KOZIOL – WELSER/KLETEČKA (2014): *Bürgerliches Recht*, Band I Allgemeiner Teil, Sachenrecht, Familienrecht, 14. Auflage, Wien
- Kreditrechtsänderungen (Ö), (2010) BGBl I 2010/28.
- La réforme du droit des obligations en France, 5e Journées Franco – Allemandes, sous la direction de SCHULZE, R., WICKER, G., MÄSCH, G., MAZEAUD, D., Société de législation comparée, Paris, 2015
- MEDNYHÁRD A. (szerk.) JAKAB A. – MENYHÁRD A. (2015): *A polgári jog tudománya Magyarországon*, in: *A jogtudománya*, Budapest, 218–269.
- MERCADAL, B. (2016): *Réforme de droit contrats*, Ordonance du 10. février 2016.
- MEZEY B. (szerk.), BELIZNAY K., HORVÁTH A., KABÓDI Cs., LŐRINCZ J., MÁTHÉ G., MEZEY B., POMOGYI L., RÉVÉSZ T. M., ZLINSZKY J. (szerzők) (1997): *Magyar jogtörténet*, Budapest
- Munkajogi jogszabálygyűjtemény (2016), Budapest
- OSZTOVITS A. (szerk.) (2011): *Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés*, Károli Gáspár Református Egyetem, ÁJK, Európa Jogi és Nemzetközi Jogi Tanszék, Werbőczy sorozat, Budapest, Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata
- PALÁSTI G. –VÖRÖS I. (2009): *Európai kollíziós kötelmi jog*, Budapest.
- PETRIK F. (szerk.-lektor KOVÁCS A. Gy.) (2015): *Ingatlan-nyilvántartás – az új Ptk- alapján*, Budapest
- Polgári Törvénykönyv, Budapest, 2018
- PRÜTTING H. – WEGEN G. – WEINREICH G. (2007): *BGB Kommentar, 2. neu bearbeitete und erweiterte Auflage*, Luchterhand, Neuwied
- PRUGBERGER T. (2001): *Az új Ptk. és a munkajogi szabályozás, különös tekintettel az egyéni és a kollektív munkaszerződésre*, in: *A munkajog és a polgári jog kodifikációs és funkcionális összefüggései, tanulmánykötet*, (szerk.) PLOETZ M. és TÓTH H. Miskolc, 71–160.
- PRUGBERGER T. (2001): *A munkavégzéssel össze függő szerződések jogdogmatikai és elhatárolási kérdései*, in: *Collectio Juridica Universitatis Debreceniensis*, I. Debrecen
- PRUGBERGER T. (2006): *Európai és magyar összehasonlító munka- és közszolgálati jog*, Budapest
- RADNAY J.: *A Ptk. és a munkajog kapcsolata - különös tekintettel a magyar jogra*, 253–276.

- SZALMA J. (szerk. MÁTÉ G. – MEZEY B.) (2001): *Parlament und Zivilgesetzgebung in Ungarn Ständeversammlungen bis zum parlamentarischen Regierungssystem in Ungarn*, Studien zum Parlamentarismusgeschichte, Budapest, 121–145.
- SZALMA J. (2003): Deák Ferenc, a jogtudós – a magyar polgári jogalkotás, köz- és magánjogi kodifikációk megalapozója, *Acta facultatis politico – Juridicae Universitatis Stientiarium Budapestiensis de Rolando Eötvös nominatae*, 225–253.
- SZALMA J. (2004): Deák Ferenc a jogtudós, *Jogtudományi Közlöny*, 2. sz. 45–49.
- SZALMA J. (2012): A precedensjogról, *Jogtörténeti Szemle*, 4. sz. 34–39.
- SZALMA, J. (2008): *Der Einfluss des ABGB in der Rechtsprechung des ungarischen Obersten Gerichtshofes (Curia) – Präzedenzien zum Schadenersatzrecht in der zweite Hälfte des 19. Jahrhunderts*, in: KOHL G., NESCHWARA Ch., SIMON T. (szerkesztők): *Festschrift für Wilhelm Brauner zum 65. Geburtstag – Rechtsgeschichte mit internationaler Perspektive*, Wien, 671–686.
- SZALMA J. (2007): *Haupttendenzen in ungarischen deliktischen Haftpflichtrecht in der zweiten Hälfte des 19. bis erste Hälfte des 20. Jahrhunderts mit besondere Berücksichtigung der österreichischen Einflüsse*, Rechtsgeschichtliche Vorträge, Jubiläumspan, No. 50., Forschungsgruppe der ungarischen Akademie der Wissenschaften an der Lehrstuhl für ungarische Rechtsgeschichte, der Eötvös Loránd Universität in Budapest, 362–375.
- SZALMA J. (2007): *Haupttendenzen in ungarischen Deliktsrecht*, in: *The legal Development in the Former Socialist Countries and the Challenges of the European Union*, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 31–335.
- SZALMA J. (2017): A jog változó és változatlan jegyei – Pickler Gyula elméletének fényében, mai szemmel, *Valóság*, 60. évf. 5. sz. Budapest 96–108.
- SZALMA J. (2005): A szerződésalkotési autonómia az európai és a magyar jogban, in: *Acta Conventus de Iure Civilis*, Tomus IV, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi és Eljárásjogi Tanszék, Szeged, 9–57.
- SZALMA J. (2008): *A svájci Kötelmi törvényről – A kódex és a kódexen kívüli törvények kapcsolatáról*, in: *Új kihívások Európában. A jogtudomány válaszai*, Konferenciakötet, Miskolc, 125–147.
- SZALMA J. (2005): *Ingatlan-nyilvántartás*, Bibliotheca Iuridica, az ELTE ÁJK tudományos kiadványa, 14, Budapest
- SZALMA J. (2018): A munkajogi kártérítési felelősség osztályozása – és helye a magánjogi felelősség rendszerében, *Magyar Jog*, 1. sz. 58–64.

- SZALMA J.: *A munkajogi kártérítési felelősség jogi természete*, in: Miskolci Jogi Szemle XII. évf., Ünnepi Tanulmányok Prugberger Tamás professzor emeritus 80. születésnapjára
- SZALMA J. (2012): *A munkaszerződés, a szolgálati szerződés és a kollektív szerződés (Az új Ptk. mint a munkaszerződés jogszabályi háttéré és a Munka Törvénykönyvének vonatkozó szabályai)*, in: Szociális elemek az új Ptk.-ban, KRE ÁJK, Budapest, 174–186.
- SZALMA J. (2013): *Arbeitsvertrag – Kodexfrage oder einheitliches Arbeitsrecht, Annales Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös nominatae, Sectio Juridica*, Tomus 54, 441–451.
- SZALMA J. (2013): *Arbeitsvertrag – Kodexfrage oder einheitliches Arbeitsrecht im ungarischen Recht, Journal on European History of Law*, Bün–Brno, Vol. 4, 2. sz. 118–122.
- SZALMA J. – PRUGBERGER T. (2012): *A munkaviszonyra irányuló szerződés és az új Ptk.*, *Gazdaság és Jog*, 10. sz. 577–588.
- SZALMA J. (2015): *A munkajog hatása a polgári jogra*, *Magyar Jog*, 3. sz. 182–188.
- SZALMA J. (2015): *Európai doktrinális hatások az új Ptk. felelősségi szabályaira*, *Glossa Juridica*, Budapest, 2. évf. 12. sz. 23–34.
- SZALMA J. (2006): *Dienst- und Angestelltenverdingung im ungarischen Recht, Annales Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös nominatae, Sectio Iuridica*, 299–314.
- SZALMA J. (2015): *A fogyasztói jogok oltalma és az új Ptk.* in: Ünnepi tanulmányok Bíró György professzor 60. születésnapjára, szerk. BARZÓ T., JUHÁSZ Á., LESZKOVEN L., PUSZTAHELYI R. Miskolc, 524–534.
- SZALMA J. (2015): *A tulajdonátruházásról általában és a biztosítéki célú tulajdonátruházás egyes kérdéseiről*, in: *A tulajdonátruházás összehasonlító kereskedelmi és üzleti jogi kérdései*, STEMPIEN, E., MISKOLCI BODNÁR P. (szerk.) *Acta Caroliensia Conventium Convetorum Scientiarum Iuridico Politicarum*, Budapest, 271–295.
- SZALMA J. (2013): *Tilos-e a fiduciárius szerződés – Észrevételek az Új Polgári Törvénykönyv rendelkezéseire*, *Acta Juridica Facultatis Politico-Juridicae, Universitatis Scientiarum de Rolando Eötvös nominatae*, Tomus 50, 177–186.
- SZALMA J. (2016): *Kutatásmódszertan*, Patronícium Kiadó, Budapest
- SZALMA J. (2016): *Einfluß der Willens- und Erklärungstheorie auf europäische zivilrechtliche Kodifikationen und die Theorie über die Willensgeschäften*, *Journal on European History of Law*, Brunn–Brno, Vol. 7, 1. sz. 23–34.
- SZALMA J. (2010): *A fogyasztóvédelmi jogról*, *Magyar Jog*, 1. sz. 29–32.

- SZALMA J. (2018): Sérelemdíj és a személyiségi jogok megsértésének magánjogi szankciói az európai és a magyar jogban, *Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK. Acta Caroliennsis Scientiarum Juridico Politicarum*, Budapest, 32–44.
- SZALMA J. (2016): Egyetemleges és osztott kártérítési felelősség a többes károkozás esetén – különös tekintettel az új Ptk. rendelkezéseire, *Magyar Jog*, 6. sz. 21–328.
- SZALMA J. (2017): Solidary and divided Liability on joint Tortfeasors –with special Regards tho the Provisions of the new Hungarian Civil Code, *Journal on European History of Law*, Brünn–Brno, vol. 8, 1. sz. 65–75.
- SIMLER, Ph. (2016): *Commentaire de la réforme du droit des contrats et obligations*, Paris.
- TISSERAND, A., WIEDERKEHR, Gh., JACOB, F., HENRY, X., VENANDET, G., réd. (2003): *Code civil (Cc)*, 102 e édition, Paris
2010. évi CXXX. jogalkotásról szóló törvény
2010. évi CXXXI. törvény a jogszabályok előkészítésében való társadalmi részvételtől. Pl. in: Alkotmányjogi törvénygyűjtemény, Budapest, 2014, 75–88.
2013. évi CLXXVII. törvény – a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezések.
- UNIDROIT Alapelvek – A Nemzetközi Kereskedelmi Szerződési Jog Alapelvei – UNIDROIT Principles of international Commercial Contracts.
- VÉKÁS L. (szerk.), GÁRDOS P. (szerk. munkatársa) (2013): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata*, Budapest
- Vertrag zur Gründung der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft (WG – Vertrag). Az Európai gazdasági Közösségről szóló (elsődleges) Szerződés (Egyezmény), 1957. március 25.
- WERBŐCZY I. (1990): *Tripartitum*, – A dicsőséges Magyar Királyság szokásjogának hármaskönyve, Latin-magyar kétnyelvű kiadás, Budapest, BÓNIS Gy. Hármaskönyvről szóló előszavával, VII–XIII. oldal; GAZDA I. szerkesztői előszavával az új kiadáshoz, XIV–XXXIII.; CSIKY K. fordítói előszavával, XXXXIII–XL.
- ZÖCHLING-JUD W. (2010): *Verbraucher-Kreditrecht*, Wien.